

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Adaptace nově příchozích dětí do dětského domova

**Adaptation of newly arrived children to the children's
home**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

MA Dana Cooke, Ph.D.

Autor:

Lucie Hejhalová

Praha 2024

Poděkování

Chtěla bych poděkovat MA Dana Cooke, Ph.D. za vedení bakalářské práce a cenné rady získaná při studiu.

Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří byli ochotni podrobit se rozhovorům a podílet se tak na vypracování praktické části této bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že tuto bakalářskou práci „Adaptace nově příchozích dětí do dětského domova“ jsem vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že pro v této bakalářské práci jsem řádně uvedla veškeré zdroje. Tato práce nebyla využita k získání jiného titulu.

V Praze dne: 5. 8. 2024

Lucie Hejhalová

Anotace

Tato bakalářská práce je zaměřena na proces adaptace u dětí, které přichází do dětského domova. Také porovnává proces adaptace v různých dětských domovech a zjišťuje, zda dětské domovy jednají při adaptaci dítěte stejně.

Teoretická část je zaměřena na popis možností náhradní péče o dítě, popisu zařízení ústavní péče a také na proces adaptace dítěte. Praktická část byla vytvořena pomocí strukturovaného rozhovoru a byla zaměřena na získání dat, která slouží k zodpovězení výzkumných otázek. Jedná se o porovnání zařízení mezi sebou a o získání přehledu, jak funguje adaptace z pohledu zařízení.

Klíčová slova

- Dítě
- Dětský domov
- Adaptace
- Náhradní výchova

Anotation

This bachelor's thesis is focused on the process of adaptation in children who come to a children's home. It also compares the process of adaptation in different children's homes and finds out whether children's homes act in the same way when adapting a child.

The theoretical part is focused on the description of alternative childcare options, the description of institutional care facilities and the process of child adaptation. The practical part was created using a structured interview and was aimed at obtaining data that serves to answer the research questions. It is about comparing the devices with each other and getting an overview of how the adaptation works from the device's point of view.

Keywords

- Child
- Children's home
- Adaptation
- Substitute education

Obsah

Úvod.....	8-9
1. Teoretický rámec.....	10
1.1 Právní úprava.....	10
1.2. Statistické informace.....	12
1.3. Orgány zabývající se ochranou dětí.....	13-14
1.4. Historie.....	14-15
2. Možnosti náhradní péče o dítě.....	16
2.1 Náhradní rodinná péče.....	17
2.1.1. Péče jiné osoby.....	17
2.1.2. Pěstounská péče.....	17-19
2.1.3. Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	19
2.1.4. Poručenství s osobní péčí.....	19
2.1.5. Osvojení	20
2.2. Ústavní výchova.....	20-22
2.2.1. Diagnostický ústav.....	22
2.2.2. Výchovný ústav.....	23
2.2.3 Dětský domov.....	23-24
2.2.4 Dětský domov se školou.....	24
2.3. Orgán sociálně-právní ochrany dětí.....	25-26
2.4. Odebrání dítěte z rodiny.....	26-27
3. Ústavní výchova.....	28
3.1. Chování dětí.....	28-30
3.2. Adaptace na dětský domov.....	30-31

3.3. Faktory ovlivňující adaptaci.....	31-33
3.4. První dny dítěte v domově.....	33- 34
3.5. Zaměstnanci dětského domova a jejich funkce.....	34-36
4. Praktická část	
4.1. Cíl práce.....	37
4.2. Výzkumná otázka.....	37
4.3. Metoda výzkumu a sběru dat.....	37-38
4.4.Hypotézy před výzkumem.....	38
4.5. Výzkumný vzorek.....	38-62
5. Výsledky výzkumu	
5.1. Shrnutí otázek.....	62-66
5.2. Zhodnocení hypotéz	66
Závěr	67
Seznam použité literatury.....	68-71

Úvod

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině“ – Lev Nikolajevič Tolstoj

Každý z nás pochází z rodiny. Ovšem to, jak rodina funguje velmi těžko jako děti ovlivníme. Pokud máme štěstí je pro nás rodina zdrojem pohody, bezpečí a cítíme se v ní milovaní. Toto štěstí nemá každý. Pro některé děti může být rodina zdrojem bolesti a nepohody. Děti v rodinách nezažívají lásku, jsou zanedbávané nebo jsou týrané. Tyto děti jsou v psychickém i fyzickém nebezpečí. Děti, které nevyrostají v milující a podporující rodině mohou mít psychické problémy i v budoucnu. Problémem může být i fakt, že tyto negativní vzorce předávají na svou rodinu. Pokud vyrůstáme ve fungující rodině nedovedeme si představit co musí prožívat děti, které takové štěstí neměly. Právě o těchto dětech je tato bakalářská práce. Práce pojednává o možnostech pomoci dětem, které jsou ohrožené.

V teoretické části je práce zaměřena na popis zákonů, které se ohrožených dětí týkají. Popisuje orgány, které mají kompetence zajišťující pomoc dětem. Dále je práce zaměřena na možnosti náhradní péče, pro děti, které nemohou zůstat v péči rodiny. Konkrétně popisuje náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu. Náhradní rodinná péče je rozdělena na několik druhů, stejně jako ústavní výchova. Vzhledem k tématu práce je Ústavní výchova popisována do větších detailů.

Práce pojednává o adaptaci nového dítěte v dětském domově. Je tedy přítomen popis dětského domova, vymezeny kompetence pracovníků a orgánů týkající se ochrany dětí. Dále je přítomna kapitola věnující se adaptaci dítěte. Je přiložen popis adaptačního programu dětského domova Čeladná. Také je přítomen popis vývoje dítěte.

Praktická část se zabývá vytvořením a porovnáním adaptačního procesu v různých dětských domovech. Výsledky byly získány pomocí rozhovoru a poté byla získaná data zpracována.

Na téma této bakalářské práce mě přivedl rozhovor s dětmi z dětského domova, který jsem sledovala online. Právě tento rozhovor mi dodal další informace této problematice a také

jsem zjistila, že nemám dostatek informací. Neměla jsem dostatek informací o možnostech pomoci dítěti, stejně tak i o fungování náhradní péče. Proto jsem chtěla přiblížit proces, který následuje, pokud rodina nejedná správně, tak aby se problematika přiblížila většímu počtu lidí.

O dětech z dětských domovů existuje řada mýtů. Lidé jsou stále plni předsudků. Proto považuji za podstatné abychom se s tímto problémem co nejvíce seznámili. Vzhledem k tomu, že s odebráním dítěte není seznámen každý, a ne každý se s tímto problémem setká, je podstatné abychom byli s tímto problémem seznámeni.

1. Teoretický rámec

Tato kapitola je zaměřena na právní otázky a faktické zhodnocení situace. Je podstatné uvědomit si jaká jsou práva dětí, ale i rodičů. Stejně tak jejich povinnosti a co nastává, pokud tyto povinnosti jedna ze stran nebude plnit.

Domov by měl být pro každého bez rozdílu bezpečným místem. Místem kam se chceme vracet, kde se cítíme bezpečně, kde můžeme být plně sami sebou a chodíme se sem ukrýt před okolním světem. Pokud rodina funguje správně domov nevytváří až tak místo, kde se nacházíme, ale právě lidé, s kterými domov tvoříme. Spousta z nás si nedovede ani představit, že rodina může být i zdrojem nebezpečí. Některé děti se v rodině necítí bezpečně, nezažívají pocity lásky. Právě o těchto dětech, pro které rodina nepředstavuje láskyplné prostředí nebo dokonce je pro dítě nebezpečná, je tato bakalářská práce.

1.1. Právní úprava

V této kapitole jsou rozebrány a přiblíženy zákony týkající se péče o dítě. Nejdůležitějším právním úkonem je úmluva č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte. Jedná se o mezinárodní úmluvu, která byla přijata 20. listopadu 1989 v New Yorku. V tomto období byla ještě Československá republika, která přijala tuto úmluvu 30. září 1990. Pro zákony České republiky představuje základní ustanovení. Zákony, které jsou v každém státě tvořeny nesmí být v rozporu s touto úmluvou. Pro kontrolu dodržování této úmluvy je sestaven Výbor pro práva dítěte. Obsahuje deset členů a jsou voleni na období čtyř let. Obecně dokument ukotvuje, kdo je dítětem, jaká má práva, co je zakázáno vůči dítěti vykonávat, co naopak rodiče a jiné osoby vykonávat musí. Dále pojednává o léčebných úkonech, práv při soudních a jiných řízeních. Třetí část pojednává o tom, jaká mají práva státy vůči samotné úmluvě. (Floriánová, 2023)

Sociální ochranu v České republice definuje zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí a pozdějších předpisů. Zákon definuje, jakých osob se týká, kdo sociálně-právní ochranu provádí a jaká jsou práva a povinnosti orgánů. Stejně tak upravuje práva a povinnosti dítěte a rodičů, nebo osob pečujících o dítě. Dále je v zákoně pojednáváno o zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Definuje, na co mají osvojitelé a pěstouni nárok a jaká mají práva a povinnosti.

Pro téma této bakalářské práce je nejdůležitější zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. V tomto zákoně jsou popsány zařízení pro výkon ústavní výchovy, pro jakou cílovou skupinu je dané zařízení určeno. Definuje, co musí zařízení splňovat, aby mohlo vykonávat ústavní výchovu. Pojednává o právech a povinnostech dítěte umístěného v zařízení. Popisuje práva a povinnosti pečujících osob. Upravuje financování zařízení a nakládání s financemi. Konkrétně tedy kdo hradí péči, jak se zachází s financemi dítěte a jak se zachází se získanými dary.

O rodičovské odpovědnosti a dalších náležitostech pojednává zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. V druhé části, hlavy I. najdeme náležitosti týkající se manželství. Tedy jak vzniká a zaniká, jaká jsou práva a povinnosti manželů vůči sobě navzájem tak vůči dítěti. Hlava II. se zaměřuje na vztahy mezi rodiči a dětmi. Pojednává o určení otcovství a postup při popírání otcovství. Dále jedná o osvojení. Za jakých podmínek může být dítě osvojeno, jaká práva a povinnosti přichází s osvojením. Dále je definováno, jaká práva a povinnosti mají rodiče a děti navzájem. Jedná o rodičovské odpovědnosti a vyživovací povinnosti. Hlava III. Pojednává o poručenství a jiných formách péče o dítě. Definuje, co je poručenství, opatrovnictví, svěření do péče jiné osoby a pěstounství. Jsou zde popsány podmínky pro vznik a zánik těchto forem péče, jaká mají práva a povinnosti. Okrajově zmiňuje ústavní výchovu. Ta je podrobně popsána v zákoně č. 109/2002 Sb., který je popsán výše.

1.2. Statistické informace

Důležité je umět si představit a mít povědomí o tom kolika dětí se problematika nefungující rodiny týká. Stejně tak doplňující informace týkající se náhradní péče o dítě. V zařízeních ústavní výchovy se nachází děti, u kterých nebyla plněna rodičovská odpovědnost, bylo týráno nebo samo vykonávalo nebezpečnou činnost. Jedná se o děti, u kterých bylo odhaleno špatné zacházení. Ovšem tyto počty jsou vyšší, bohužel ne všechny případy jsou odhalené.

V České republice se nachází celkem 202 zařízení vykonávající ústavní výchovu. Z tohoto čísla je 137 dětských domovů a 28 dětských domovů se školou. Výchovných ústavů je 25 a diagnostických ústavů je 12. Zařízení pro výkon ústavní výchovy dokáže zabezpečit až 7338 dětí. Dětské domovy mají kapacitu 4897 lůžek a dětské domovy se školou 965 lůžek. (Statistická ročenka školství 2023/2024)

Důvody proč se děti do ústavní výchovy dostávají jsou různé. Ale jedná se především o týrání a zanedbávání péče o dítě. Podle statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí bylo 697 dětí postihnuto tělesným týráním. Psychicky týraných dětí bylo 806. Sexuálně zneužíváno bylo 858 dětí a 129 dětí bylo využito pro pornografii. Prostituci vykonávalo 21 dětí. Nejvíce dětí trpělo zanedbáváním péče o dítě a to celkem 6985 dětí. Nejpočetnější skupinou, která trpěla zanedbáváním a týráním jsou děti ve věku od 6 do 15 let. Z dat lze dále vyčíst, že nejvíce těchto činů bylo způsobeno v péči rodičů. Bylo to 7967 činů. Ovšem i v ústavní péči se jedná o 210 činů kdy bylo dítě zanedbáváno nebo týráno. Co se pohlaví týká, dívky byly více tělesně, psychicky a sexuálně zneužívány. Chlapců bylo zanedbáváno více než dívek. V kategorii tělesného i psychického týrání a dětské prostituce jsou čísla velmi podobná. Ovšem při sexuálním zneužívání a dětské pornografii jsou daleko více zneužívány dívky. Zanedbávání dětí je velmi vysoké u obou pohlaví, ovšem u chlapců je vyšší. (Roční výkaz o výkonu sociálně – právní ochrany za rok 2023)

1.3. Orgány zabývající se ochranou dětí

Tato kapitola je zaměřena zejména na rozdělení kompetencí ministerstev. Každé ministerstvo spravuje jiný okruh sociálních služeb, které se zaměřují na rodinu a dítě a na jiný druh ústavní výchovy.

Ministerstvo zdravotnictví spravuje zdravotnická zařízení. Pro téma bakalářské práce se jedná především o pediatrii a psychiatrii. Dále i o nemocnice. Ty jsou důležité například případě, že je dítě zachráněno před ublížením na zdraví. (Sedlářová, 2008, str. 201)

Ministerstvo práce a sociálních věcí zaštiťuje sociální služby, které se vztahují k rodinám s dětmi. Jedná se například o domy na půl cesty, azylové domy, poradny, chráněná bydlení. (Sedlářová, 2008, str. 201) Domy na půl cesty poskytují pobytové služby pro mladé dospělé, kteří opouští ústavní výchovu. Má za cíl připravit zletilé na běžný život mimo ústavní výchovu. (Orel, 2016, str. 25) Dalším zařízením jsou azylové domy. To jsou pobytová zařízení na přechodnou dobu, pro osoby, které přišli o bydlení. Poradny pro rodiny jsou určeny k prevenci vzniku nepříznivé situace nebo pomáhají nepříznivou situaci vyřešit. Dále se jedná o chráněné bydlení. Toto zařízení je pobytové. Je určeno osobám se sníženou soběstačností. Klienti mají domácnost na starost, ale jsou v pravidelném kontaktu se sociálními pracovníky a pečovateli. Jsou i další sociální služby, které pomáhají rodinám s dětmi. (Kalina, 2008, str. 219)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy spravuje školy, speciálně-pedagogická centra, diagnostické ústavy, dětské domovy a výchovné ústavy. Tato zařízení jsou popsána v této bakalářské práci níže. (Sedlářová, 2008, str. 201)

Ministerstvo vnitra spravuje policii, která je využívána zejména v závažných případech zanedbávání dítěte nebo týrání dítěte. (Sedlářová, 2008, str. 201)

Dále se jedná o orgány sociálně-právní ochrany dítěte. Tyto orgány jsou rozdělené po celém území České republiky. Funkce jsou rozděleny mezi obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské a magistrátní úřady. Tento orgán je spravován ministerstvem práce a sociálních věcí. Tento orgán je více popásán v kapitole č. 2.3. (Matoušek, Pazlarová, 2016, str. 13)

1.4. Historie

Ve starověku byly děti, které byly nechtěné nebo hendikepované zabíjeni, nebo prodávány. Zastávali poté roly sluhů a služek. Teprve až v roce 312 bylo císařem Diokleciánem zakázáno překupování dětí. Za jeho jmění byla zajištěna výchova nalezených dětí. Jmění ovšem došlo a děti byly předávány dobrovolníkům. Tito dobrovolníci ovšem děti opět využívali jako sluhy a služky. V 7. století započalo stěhování národů, lidé byli v bídě a prodávali i své děti. Křesťané tyto děti zachraňovali a snažili se z nich vychovat řádné lidi. Roku 787 byl v Miláně založen první ústav pro nalezené a záchráněné děti. V 9. století byla v kostele předávána informace návštěvníkům kostela, že jsou zde zřízeny mramorové boxy, kam mohou matky nechtěné děti umístit. O tyto děti se poté starali věřící. V minulosti byla vysoká úmrtnost, a i tyto děti, které byly umístěné do ústavů, měly vysokou úmrtnost. Úmrtnost se pohybovala kolem 70 %. První institucí zabývající se péčí o opuštěné děti byl Vlašský špitál z 16. století. Založen byl Italy, kteří pobývali v Praze. Tento špitál byl nestátní institucí a první státní instituci zřídila Marie Terezie v roce 1762. Do roku 1883 vzniklo v Čechách 21 ústavů a žilo zde již 808 dětí. Úmrtnost dětí v těchto ústavech se ovšem pohybovala kolem 66 %. V roce 1789 byla porodnice u sv. Apolináře spojena s Vlašským nalezincem. Zde děti musí být ponechány matce nebo kojné tak dlouho dokud nemohou být umístěny do náhradní péče. To je dáno na základě Českého zemského gubernia.

Nalezené děti mohou být umístěny pěstounkám ať ovdovělým nebo vdaným a pobírají za to plat. V prvním roce částka činila šest zlatých, v druhém roce čtyři zlaté a od třetího roku tři zlaté. V šesti letech mohou pěstouni dítě pojmout za své, nebo dítě umístit

zpět do ústavu. Na základě občanského zákoníku z roku 1811 mohl být osvojitelem pouze muž starší 50 let. Až v roce 1914 novelou tohoto zákona, mohla dítě osvojit i žena. Věková hranice se snížila na 40 let. Pokud osvojovala rodina jako celek, rozhodující právo měl muž. Pokud osvojoval pouze jeden z manželů, potřeboval souhlas druhého.

Ve světových válkách spoustu dětí přišlo o rodiče a neměly možnost žít řádný život. Při 1. světové válce byl zřízen Dům dětství, který byl pro sirotky legionářů. Za první republiky bylo spoustu dětí osvojeno a dětské domovy byly přizpůsobeny pouze pro přechodný pobyt. Domovy byly zřízeny pro nejvíce 20 dětí. Mimo dětských domovů existovaly sirotčince, které sloužily pro delší pobyt. Protektorát byla doba typická pro stále častější pěstounskou péči na základě dohody mezi rodiči a pěstouny. Velmi prospěšný pro děti zejména židovského původu byl Nicolas Winston, který zprostředkoval přesun spousty dětí do náhradních rodin v cizích zemích. Šlo o ochranu před nacistickým Německem. Po ukončení 2. světové války se snížil zájem o osvojení, jelikož se lidé báli přijmout dítě, které má trauma způsobené válkou.

V roce 1949 byl přijat zákon o rodinném právu, který zrovnoprávnil muže a ženu při péči o dítě, stejně tak manželské i nemanželské dítě. V roce 1950 byla zrušena pěstounská péče. Potlačeny byly i demokratické ideje. Bylo tvrzeno, že v socialismu zaniknou veškeré rodinné problémy, stejně tak i problémy s nechtěnými dětmi. Děti v ústavní péči byly společností utlačovány. Stejně jako na ostatní sociální případy bylo na tyto děti nahlíženo jako na negativní vlivy, které narušují společnost. Režim odebíral zejména děti lidí, které nesplňovali podmínky režimu. U rodin, které byly nepřizpůsobivé nebylo potřebné důvodu k odebrání. Režim pro odebrání vytvořil vymyšlené podmínky. V období normalizace se upořádá odebrání dětí. Ovšem stále přetrvává socialistická výchova. Období po roce 1989 dává zřetel zájem dítěte. Jsou vytvořeny takové podmínky, které mají za cíl ochranu dítěte. (Gabriel, Novák, 2008, str. 10-22)

2. Možnosti náhradní péče o dítě

Možností, jak pomoci dítěti dostat se z prostředí, které je pro něj škodlivé, je více. Nejideálnější je pomoci rodině přeměnit negativní vjemy a ponechat tak dítě v rodině. Rodina je pro dítě tím nejlepším možným řešením, ovšem pokud negativní vjemy rodina odstranit nemůže nebo nechce, přechází se k odebrání dítěte. Dítě lze umístit do ústavní výchovy nebo do náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná péče je pro dítě prospěšnější než ústavní výchova. Dítě nezažívá tak velký rozdíl a nadále žije v rodinném prostředí. Před samotnou náhradní péčí probíhá spousta úkonů, které se předchází odebrání dítěte z rodiny. Odebrání dítěte je posledním řešením v situacích, které nemají jiná východiska a které jsou natolik závažné, že ohrožují dítě na životě nebo nejsou splněny základní potřeby. V těchto případech je riziko nesprávného vývoje, dítě je v rizikové situaci po fyzické i psychické stránce. Situace, kdy je dítě odebráno a umístěno ať už do náhradní rodinné péče nebo ústavní péče je velmi psychicky náročná, proto se dává přednost jiným řešením, které vedou ke zlepšení stavu v rodině. Pokud je ovšem jedinec v náhradní péči, snažíme se umožnit dítěti a rodině kontakt. Pokud je patrné zlepšení situace, lze dítě do rodiny umístit nazpět. V každém případě se hledí na blaho dítěte a všechny kroky, které činíme jsou v zájmu dítěte.

Dítě může být umístěno i do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Toto zařízení je určeno pro ubytování a péči o dítě, které je ohroženo na životě nebo se ocitlo bez základní péče. V takovém zařízení může být dítě na dobu maximálně 6 měsíců. Pokud se poměry v rodině nezlepší je dítě nadále umístěno do ústavní výchovy nebo náhradní rodinné péče. Ideálním řešením je zlepšení rodinných podmínek a návrat dítěte do rodiny. Pokud rodič prokáže, že se zaobírá zlepšením stavu, může být dítěti prodloužena doba v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc o dalších 6 měsíců. Jedná se například o léčení závislostí, hledání vhodného bydlení a podobně. (Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, 2019, str. 9)

2.1. Náhradní rodinná péče

V náhradní rodinné výchově bylo více než 20 000 dětí a z toho 767 dětí má zdravotní hendikep. V pěstounské péči bylo 12 354 dětí, v pěstounské péči na přechodnou dobu bylo 619 dětí. V poručenství se nacházelo 3152 dětí a svěřeno do péče jiné osoby bylo celkem 5025 dětí. (Roční výkaz o výkonu sociálně – právní ochran za rok 2023)

Náhradní rodinná péče má více podob. Formy náhradní rodinné péče jsou upravené zákonem č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Jedná se péči jiné osoby, pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu, poručenství s osobní péčí a osvojení. Pokud jde o zprostředkování pěstounské péče a osvojení, dále práva a povinnosti pěstounů a příspěvky a dávky pěstounů upravuje zákon č. 359/1999 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí.

2.1.1. Péče jiné osoby

Při tomto způsobu péče je dítě přednostně svěřeno do péče osobě, která je rodinným příslušníkem nebo má k dítěti vybudovaný vztah. Dítě je do péče svěřeno na základě rozhodnutí soudu. Rodičům zůstává rodičovská odpovědnost a zákonnými zástupci jsou stále rodiče. Soud stanoví rodičům výživné na dítě s ohledem na jejich možnosti a schopnosti. Soud může také upravit podmínky použití výživného. Upraví, co náleží na výživu a co na spoření pro dítě. Toto výživné je placeno pečující osobě. Pečující osoba dítě zastupuje v běžných záležitostech a spravuje jeho jmění. Ovšem o důležitých rozhodnutích musí informovat rodiče dítěte. Pečující se nadále zavazuje k pomoci obnovení rodiny. Musí tedy umožnit rodičům, popřípadě příbuzným, stýkat se spolu. Nesmí bránit tomuto styku, naopak ho co nejvíce podporovat. (Formy náhradní rodinné péče, 2023)

2.1.2. Pěstounská péče

Tento druh péče je uložen, pokud se rodič o dítě nemůže nebo nechce starat. Vykonávána je po dobu po, kterou je negativní vliv přítomen v rodině. Pokud je situace

v rodině napravena, je dítě navraceno do původní rodiny. Rodičovská odpovědnost je zachována. Zákon stanovuje, co nespadá do rodičovské odpovědnosti a která práva a povinnosti náleží pěstounovi. Rodiče mají možnost stýkat se s dítětem a získávat informace o dítěti. Opět platí, že je při výběru pěstouna dána přednost rodinným příslušníkům nebo osobě blízké.

Pěstounská péče je rozdělena na dva typy. Jedním z nich je zprostředkovaná pěstounská péče. A druhým nezprostředkovaná pěstounská péče.

Zprostředkovaná pěstounská péče se vyznačuje tím, že mezi pěstounem a dítětem není příbuzenský nebo jinak blízký vztah. Pěstoun je vybrán pro dítě na základě jeho vhodnosti pomocí krajského úřadu. Takový pěstoun je zařazen v evidenci osob vhodných stát se pěstounem a musí se účastnit přípravy na pěstounskou péči a projít schválením krajského úřadu. (Matyšková, 2024)

Nezprostředkovaná pěstounská péče vzniká na základě příbuzenského nebo jinak blízkého vztahu. Takový pěstoun neprochází kontrolní a naučnou fází od krajského úřadu. O tom, zda je takový pěstoun vhodný rozhodne soud. Oba typy pěstounů mají stejnou váhu a je na ně nahlíženo bez rozdílů. (Matyšková, 2023)

Pěstoun může dítě zastupovat v běžných záležitostech, spravovat jeho jmění. Pěstoun nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. Má tedy nárok pobírat dávky pěstounské péče. Jsou jimi příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při pěstounské péči. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte nahrazuje výživné, které náleží rodičům. Odměna pěstouna náleží zprostředkovaným pěstounům, a výše je vypočítána za pomoci minimální mzdy. Zatímco příspěvek při pěstounské péči náleží nezprostředkovaným pěstounům a výše se odvíjí od životního minima. Pěstounská péče a péče jiné osoby se liší zejména v bodě, komu je výživné placeno. Při péči jiné osoby je výživné placeno pečujícímu. Ten může

v případě neplacení podat trestní oznámení sám na rodiče. Pěstounům jsou vypláceny dávky od Úřadu práce. (Formy náhradní rodinné péče, 2023)

2.1.3. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je nejvýše na jeden rok. Pokud existují závažné důvody je možné tuto lhůtu prodloužit. jedná se tak ve výjimečných případech. Vzniká, pokud rodiče nemohou o dítě pečovat ze závažných důvodů, dále po dobu, po kterou může matka dát souhlas s osvojením nebo ho odvolat anebo po dobu, než soud rozhodne o možnosti osvojení dítěte. Vyživovací povinnost mají rodiče a výši příspěvku stanoví soud. Rodiče příspěvek hradí Úřadu práce, který pěstounovi následně vyplácí příspěvek na úhradu potřeb dítěte. (Formy náhradní rodinné péče, 2023)

2.1.4. Poručenství s osobní péčí

Poručenství vzniká zejména v případě, že není žádný z rodičů schopný vykonávat rodičovskou odpovědnost. Jde zejména o situace smrti rodičů, zbavení rodičovské odpovědnosti, pozastavení rodičovské odpovědnosti, omezení rodičovské odpovědnosti nebo pokud jsou rodiče dítěte nezletilý. Poručník má veškerá práva a povinnosti jako rodiče, vyživovací povinnost ovšem nemá. Poručník může pobírat stejné dávky jako jsou u pěstounské péče. Poručníka jmenuje soud na základě doporučení rodičů, pokud to není pro dítě nebezpečné. Poručníkem se stávají většinou rodinní příslušníci nebo osoby dítěti blízké. Po dobu, po kterou dítě nemá poručníka nebo pokud se nepodařilo poručníka zprostředkovat, vykonává tuto funkci orgán sociálně-právní ochrany dítěte. Ten vykonává právní zabezpečení o péči o dítě se starají ústavy. Pokud chce poručník vykonat rozhodnutí, které je závažného charakteru, musí toto rozhodnutí schválit soud. (Formy náhradní rodinné péče, 2023)

2.1.5. Osvojení

Osvojením se dítě a osvojitel dostávají do stejné role jako rodič a dítě. Příbuzní osvojitele se stávají příbuznými osvojeného dítěte. Na základě rozhodnutí soudu se osvojitelé zapisují na matričním úřadě jako rodiče dítěte. Veškeré vztahy původní rodiny zanikají a biologičtí rodiče nemají vůči dítěti žádná práva a povinnosti. Veškerá práva a povinnosti přechází na osvojitele a mají i vyživovací povinnost. Do doby, než dítě začne navštěvovat školu musí být seznámeno s tím, že je osvojeno.

O osvojení jedná soud a pokud je dítě starší 12 let musí prokázat souhlas s osvojením. Pokud nevznikají závažné podmínky, kdy souhlasu dítěte netřeba. Souhlas s osvojením může dát biologická matka nejdříve do 6 týdnů od narození, otec tak může učinit již po narození dítěte. Souhlas může být do 3 měsíců odvolán. Poté lze odvolat jen v případě, že dítě nebylo ještě osvojeno. Souhlasu s osvojením ze strany rodičů není třeba, jestliže rodiče o dítě nejeví zájem. Nezájem se prokáže po uplynutí 3 měsíců nezájmu, od posledního opravdového zájmu. Dále není třeba souhlasu, pokud byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, není schopen rozpoznat následky svého jednání nebo pokud se vyskytuje na místech, které nejsou zjistitelné. (Formy náhradní rodinné péče, 2023)

Lidé si pěstounství a osvojení často zaměňují. Ovšem při osvojení zanikají veškerá práva rodičovské odpovědnosti. Při pěstounské péči rodičovská odpovědnost trvá. Pokud soud nerozhodl jinak, kvůli velmi závažným okolnostem, které by mohly dítěti uškodit. (Gabriel, Novák, 2008, str. 51-52)

2.2. Ústavní výchova

Ústavní výchova představuje soužití několika dětí pospolu v zařízení ústavní péče. Oproti náhradní rodinné péči o děti pečuje více osob. Podle zákona č. 89/2012 Sb. lze ústavní výchovu nařídit na 3 roky s možností následného prodloužení. Opět lze prodloužit na 3 roky.

Pokud pominou důvody, pro které bylo dítě odebráno, soud rozhodne o jeho navrácení do rodiny. Soud může rozhodnout i o umístění dítěte do náhradní rodinné výchovy.

V ústavní péči se ocitá téměř každý již při svém narození. Jedná se o porodnici, která má známky ústavní výchovy. Nejedná se o klasickou ústavní výchovu. Ta se vyznačuje zejména tím, že o děti se rodiče nechtějí nebo nemohou starat. V porodnici se péče o děti mísí s pracovníky a s rodiči dítěte. V porodnici je velmi podstatné, aby dítě bylo u své matky co nejvíce, jelikož právě první chvíle utváří emoční pouto. Toto pouto se poté odvíjí i do budoucnosti. Pro matky, které byli od svých dětí po porodu odděleny je složitější navázat citové pouto. Může to mít přesah do budoucnosti. Projevit se to může nezájmem o dítě nebo opovržením. I přítomnost otce u porodu je přínosná pro vytvoření pouta, které má pozitivní následky do budoucnosti. Pozitivní vliv je i na straně rodičů, kdy je spojí společný a silný zážitek. Toto pouto má poté pozitivní vliv na prohloubení emocí vůči rodičům, kteří poté předávají pozitivní vzorce na své děti. (Matoušek, 1999, str. 63-64)

Děti, které vyrůstají v ústavní výchově od narození mají větší sklon k deprivacnímu syndromu. Ten vzniká na základě citového ochuzení v nepříznivých situacích. V ústavní výchově nejsou dostatečně uspokojeny emoční potřeby, a to v dětech může vyvolat deprivacní syndrom. Dětem jsou zajištěny základní lidské potřeby, tj. jídlo, zdravotní péče, obydlí... Ovšem chybí zde silné citové napojení, jako je tomu v rodině. Pracovníci v ústavní péči netráví s dětmi každý den, střídá se u dětí více lidí. Pracovníci stejně tak mají na starosti více dětí a je těžké poskytnout každému dítěti takové prostředí a věnovat mu takový čas, který by byl potřebný. (Matoušek, 1995, str. 63-64)

U dětí, u kterých chybí plnění základních potřeb v brzkém věku mohou být způsobeny takzvaná komplexní vývojová traumata. To má za následek vytvoření takového smýšlení, které se projevuje depresemi, úzkostmi a jinými psychickými problémy. Při umístění dítěte do ústavní péče je prospěšná psychologická péče. Nemusí být na první pohled

zřejmé, že dítě pomoc psychologa potřebuje. Psycholog může sloužit i jako prevence před vznikem psychologických poruch. (Myslivočková, 2022)

Podle zákona č. 109/2002 Sb. jsou zařízeními ústavní výchovy:

- diagnostický ústav
- dětský domov
- dětský domov se školou
- výchovný ústav

Zákoně č. 109/2002 Sb. dále definuje že základní jednotkou, s kterou se v ústavech pracuje je výchovná skupina nebo rodinná skupina. Výchovnou skupinu najdeme v diagnostickém a výchovném ústavu. V diagnostickém ústavu výchovnou skupinu tvoří 4 až 8 dětí. Ve výchovném ústavu je to 5 až 8 dětí. Do jedné budovy výchovného ústavu, se může zařadit nejvýše 6 výchovných skupin. Rodinnou skupinu najdeme v dětském domově a dětském domově se školou. V dětském domově může být v jedné skupině 6 až 8 dětí. V dětském domově se školou to je 5 až 8 dětí. V obou těchto zařízeních mohou být v jedné budově či areálu zřízeny 2 až 6 rodinných skupin.

V ústavní výchově je k roku 2023/2024 6396 dětí. Tyto děti jsou rozmístěné ve 202 zařízeních. Z toho je 137 dětských domovů, 28 dětských domovů se školou, 25 výchovných ústavů a 12 diagnostických ústavů. (Statistická ročenka školství, 2023/2024)

2.2.1. Diagnostický ústav

Zákon č. 109/2002 Sb. říká, že do diagnostického ústavu jsou přijímány děti, kterým je nařízeno předběžné opatření, je nařízena ústavní výchova nebo ochranná výchova. Plní potřeby diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační a koordinační. Děti jsou zde umístěny na dobu nejvíce osmy týdnů. Diagnostický ústav sděluje

orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, které dítě je vhodné do pěstounské péče nebo k osvojení.

2.2.2. Výchovný ústav

Dle zákona č. 109/2002 Sb. jsou do výchovného ústavu umístěny děti, které jsou starší 15 let a mají závažné poruchy chování. Výchovný ústav je rozdělen podle způsobu, jakým se děti do ústavu dostaly. V jedné skupině najdeme děti s nařízenou ústavní výchovou, v druhé děti s uloženou ochrannou výchovou, třetí je přizpůsobena pro nezletilé matky a jejich děti a čtvrtá skupina je pro děti vyžadující výchovně léčebnou péči. Mohou být zřízeny ústavy, ve kterých je jedna skupina dětí. Nebo jsou děti rozděleny podle těchto skupin v jednom ústavu. Děti pocházející ze stejné skupiny umístí do jedné výchovné skupiny. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let. Takové dítě musí mít tak závažné poruchy v chování, že nemůže být v dětském domově se školou.

2.2.3. Dětský domov

Ze zákona č. 109/2002 Sb. vychází, že dětský domov je pobytovým zařízením. Nahrazuje rodinné prostředí a jsou zde plněny převážně funkce výchovné, vzdělávací a sociální. Mohou sem být umístěny děti od 3 do 18 let. Jsou sem zařazeny děti, u kterých se nevyskytuje porucha chování. Děti dochází do škol mimo ústav. Vzhledem k tomu, že se u dětí nevyskytují poruchy chování je pro děti je prospěšné, aby navštěvovali školu mimo dětský domov. Děti se zde setkávají s dětmi žijících mimo ústavní výchovu. Tyto děti se od sebe navzájem učí, získávají jiný pohled na svět. Podstatné je, aby složení skupiny v domově dítěti co nejvíce vyhovovalo. Správná skupina může mít vliv na chování dětí a předcházet tak rizikovému chování. (Matoušek, 1999, str. 105)

Chod domova je řízen zákonem a vnitřními předpisy. Vnitřní předpisy jsou stanoveny v každém ústavu samostatně, avšak nesmí být v rozporu se zákony. V domovech se vyskytují i neoficiální, tedy nepsaná pravidla. Pro děti je podstatné, aby tyto neoficiální a

oficiální pravidla byla v souladu a co nejméně se lišila. Mezi hlavní pravidla, lze zařadit například, kdo a kdy může do ústavu vstupovat, kdy a proč může dítě domov opustit, kdy je čas osobního volna a další. (Matoušek, 1999, str. 94)

Dětský domov by měl co nejvíce spolupracovat s rodinou dítěte a pomoci s nácviem rodičovských dovedností a pomáhat se záležitostmi týkající se dítěte. Dále by měl domov poskytovat podporu při navrácení dítěte do rodiny nebo při přesunu do náhradní rodinné péče. Dětem je v domově zajištěna strava, oblečení, školní pomůcky a potřeby osobní hygieny. Dále je dětem hrazena zdravotní péče a zdravotní prostředky. Domov hradí dítěti dopravu do škol. Je vypláceno kapesné a při odchodu ze zařízení věcná pomoc. Na základě rozhodnutí domova je dále možné hradit zájmové kroužky, kulturní, umělecké a sportovní činnosti a doprava k osobám blízkým. (Surovíková, str. 5)

Zájmové činnosti mohou probíhat i mimo dětský domov. To jsou umělecké školy, sportovní kluby a jiné. Dále mohou probíhat v domově. Ty jsou vykonávány vychovateli. Jsou to například vaření, bazén, sportovní pomůcky a podobně. (Surovíková, 2019, str. 13)

V dětském domově se nachází 4298 dětí v celé České republice. Vzhledem k největšímu počtu dětských domovů se i nejvíce dětí nachází v moravskoslezském kraji. Co se týká pokojů převažují pokoje pro 2 až tři děti. Podle statistické ročenky MŠMT je 1364 těchto pokojů. Jednolůžkových pokojů je 227 a čtyř a více lůžkových pokojů je 48. (Statistická ročenka školství, 2023/2024)

2.2.4. Dětský domov se školou

Podle zákona č. 109/2002 Sb. jsou do dětského domova se školou umístovány děti, které mají závažné poruchy v chování nebo trpí duševními poruchami. Jsou zde umístěny děti ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud dítě v době, kdy navštěvuje školu v domově, vykazuje podstatné zlepšení chování, může být na žádost ředitele dětského domova se školou, převedeno do školy mimo zařízení. Naopak, pokud i po

dokončení povinné školní docházky přetrvávají závažné poruchy chování, je přesunuto do výchovného ústavu.

2.3. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně právní ochrana dětí je „Soubor činností upravených zákony směřujících k zajištění práva dětí na příznivý vývoj, výchovu a ochranu zájmů.“ (Matoušek, Pazlarová, 2016, str. 12). Orgány sociálně právní ochrany dětí se zaměřují i na urovnání rozvrácených vztahů. Pro dítě je nejpřirozenější a nejprospěšnější být u své rodiny a OSPOD se snaží rodinám v co nejvyšší míře pomoci udržet rodiny pospolu. K odebrání dítěte dochází v krajních případech, kdy hrozí ublížení dítěti na zdraví. (Presslerová, 2023)

Jak již bylo zmíněno výše, OSPOD jedná podle zákona č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Tímto zákonem jsou zabezpečena práva dítěte na řádný vývoj a ochranu zájmů dítěte. Dále pojednává o nápravě vztahů v rodině a o náhradní péči o dítě.

Obecní úřady vykonávají iniciativy v oblastech vyhledávání dětí v nouzi, náprava chování rodičů a dětí, poradenské činnosti, zabezpečení míst, kam dětem není vstup povolen a oznámení těchto skutečností obcím s rozšířenou působností. Tímto bodem se přesunu na povinnosti obcí s rozšířenou působností. Tyto obce se mají za úkol omezení škodlivých vlivů na dítě, sledují rodiny s problémy, předávají podněty k soudu a poté předávají informace soudu při dalších řízeních. Vykonávají opatrovnickou a poručnickou činnost. U dětí v ústavní výchově dohlíží na dodržování práv dítěte a správné zacházení s dítětem. Poskytují poradenství a pomoc pro rodiny. Mohou vydat vůči rodičům nebo dítěti napomenutí. Mohou stanovit dohled nad rodinou a zamezit šíření nepříznivých jevů. Také mohou uložit účastnit se mediátorských setkání. (Matoušek, Pazlarová, 2016, str. 35-37)

V české republice fungují tyto orgány sociálně právní ochrany dětí. Úřad pro mezinárodní ochranu dětí. Tento úřad sídlí v Brně. Cílí na pomoc rodinám, které řeší problémy i v zahraničí. Jedná se například o rozvod rodičů a následnou péči o dítě, pokud

jeden rodič žije v ČR a druhý v zahraničí. Zabývá se oblastmi rozvodu a péčí o dítě, kontaktu rodičů a dětí, cest do zahraničí a rodičovské únosy, výživné, mezinárodní osvojení dítěte, náhradní rodinná péče, odebrání dětí z rodin žijících v zahraničí, standardy kvality SPOD. (Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dítěte)

Dále jsou to Ministerstvo práce a sociálních věcí, magistrátní a krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností a obecní úřady vykonávají ochranu dětí na základě přenesené působnosti od státu.

Hlavní úlohu při odebrání dítěte zastává Orgán sociálně-právní ochrany dětí. Ten se zaměřuje zejména na děti, kterým zemřeli rodiče, kdy rodiče nevykonávají rodičovskou odpovědnost nebo této odpovědnosti zneužívají. Také vykonávají kontrolu nad dětmi, které jsou svěřené do péče jiné osoby. Stejně tak kontrolu vykonávají nad dětmi, které jsou nepřizpůsobivé, utíkají z rodin, nad dětmi, které jsou umístěné do nápravných zařízení, děti žádající o azyl. (Matoušek, Pazlarová, 2016, str. 35-37)

Funkci orgánu sociálně-právní ochrany dětí vykonává 2713 zaměstnanců v celé České republice. Z toho 347 zaměstnanců se zaměřuje na ochranu dětí před týráním a zneužíváním dětí. O náhradní rodinnou péči se stará 534 zaměstnanců, a dohled nad pěstounskou péčí vykonává 215 zaměstnanců. Kurátorů je 575. Ve svém rejstříku Om eviduje 69 585 nových případů a celkově eviduje 134 105 případů. V rejstříku Nom je to 20 168 nových případů a celkem 24 589 případů. Rejstřík Om eviduje děti, s kterými orgán spolupracuje v rámci sociálně-právní ochrany. Rejstřík Nom eviduje děti, u kterých je OSPOD požádán o vyřízení záležitosti. (Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, 2022, str. 77 a 66)

2.4. Odebrání dítěte z rodiny

Pro dítě je i pro celou rodinu je toto období velmi těžké. Nejdůležitější je jednat tak, aby bylo vyhověno zájmům dítěte. Dítěti by měly být předem předány informace o tom, kam

bude umístěno. Odebrání probíhá v naplánovaném čase. Výjimku tvoří případy, kdy je ohrožení na zdraví akutní. Mohou to být případy, kdy se rodiče pod vlivem drog nedokážou o dítě postarat nebo jsou dokonce agresivní. O odebrání dítěte rozhoduje soud na základě návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Soud může dítě svěřit do náhradní rodinné péče nebo do ústavní výchovy. Dítě může být umístěno do Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. (Presslerová1, 2023) Soud může vydat nejdříve předběžné opatření, které je platné po dobu 1 měsíce. Tato doba se může prodloužit opět o měsíc. Nejdéle však po dobu 6 měsíců. Toto rozhodnutí je vydáno v případech, kdy jde o náhlé zanedbávání nebo o hrožení dítěte na životě. Po uplynutí této doby se dítě navrátí do rodiny nebo je soudem rozhodnuto o umístění dítěte do náhradní péče. (Matoušek, Pazlarová, 2016, str. 14)

Při samotném úkonu odebírání dítěte je podstatné sledovat, jak se dítě chová. Z chování dítěte můžeme získat potřebné informace o chování dítěte. Je přirozené, že dítě, které má být umístěno do cizího prostředí pláče, nechce nechat rodiče odejít. Reagují tak například i děti, které jdou do školky. Pokud se tedy dítě při odebírání vzteká, pláče, křičí nebo se vůči pracovníkům chová agresivně, dalo by se říci, že je to správné chování. Ovšem do určité míry a je podstatné vyhodnotit chování dítěte individuálně. Dítě, které nechce opustit rodinu má vytvořenou citovou vazbu. Pokud je klidné, nedává najevo emoce, je zřejmé, že zde chybí citové napojení. Stejně tak může dítě své emoce skrývat. Tyto nahromaděné emoce způsobují problém v budoucnosti. Tyto emoce se hromadí a poté mohou být ventilovány mnohem horšími způsoby, než kdyby děti dali průchod emocím ihned. Odebrání je velmi psychicky náročné a je žádoucí psychologická pomoc. Psychologové jsou pro dítě takovými průvodci, kteří pomohou dítěti vyznat se ve vzniklé situaci a v jejich myšlenkách. Děti mohou mít pocit, že za situaci mohou oni. Vinu vztahují na sebe a sami sebe nepokládají za dostatečně hodnotné, aby si vytvořili vztah s rodiči. V takové situaci musíme dítě ubezpečit, že na vinně nejsou oni. Je zde prospěšná i pomoc psychologa. (Kolektiv autorů 8000 důvodů, 2022)

3. Ústavní výchova a adaptace na ní

3.1. Chování dětí

Děti jsou velmi citlivé na změny. Ať už se jedná o pozitivní změny, tak i na ty negativní. Pokud je dítě vystavováno negativním vjemům dlouhodobě a opakovaně, bude to mít neblahý vliv na jeho pozdější život. Aby dítě nebylo negativně ovlivňováno a nezasahovalo to neblaze na jeho psychické a fyzické zdraví je důležité, aby vyrůstalo v respektující a bezpečné rodině. Dítě by mělo cítit oporu a bezpečí v rodině. Tyto pocity, jsou velmi důležité v jakékoli formě výchovy. Tedy měli bychom tyto pocity zabezpečit jak v rodinném prostředí, tak i v ústavní výchově a náhradní rodinné výchově. Toto potvrzuje průzkum Johna Bowlbyho. Ten říká, že pocit bezpečí je nejdůležitější pro vytvoření pozitivního citového propojení. (Matějček, 2007, str. 14)

Pro děti je nejzákladnější skupinou rodina. Ta vzbuzuje v dítěti pocity bezpečí, lásky a při správném fungování vede k úspěšnému životu. Dalším velmi významným faktorem, který dítě ovlivňuje je prostředí. Ať už se jedná o rodinné prostředí, stejně tak dítě ovlivňuje i prostředí ve školských zařízeních a místa, která pravidelně navštěvuje. S tím souvisí i ústavní nebo náhradní rodinná výchova. Měli bychom dětem vytvořit takové prostředí, které bude simulovat rodinné prostředí. Nebo se snažit dětem co nejvíce domov přiblížit. Pro kognitivní funkce a jejich správné fungování je důležité materiální prostředí, zatímco pro rozvoj socializace je důležité nemateriální prostředí. Nemateriálním prostředím jsou myšleny interakce s lidmi. Jedná se o rodinu, ale i o cizí lidi, kteří jsou důležitou součástí socializace. Pokud rodiče vykonávají svou roli správně je interakce mezi nimi a dítětem velmi silná. Rodiče dokážou odhadnout co dítě potřebuje a jaké má pocity. Díky tomu dokážou přizpůsobit výchovu a být s dítětem v klidném soužití. Tato interakce a hlubší propojení v ústavní nebo rodinné náhradní péči chybí. Dítě se ocitá mezi cizími a trvá nějaký čas, než se dítě adaptuje na nové prostředí a lidi. Pracovníci s dítětem netráví celý den a není

možné vytvořit stejné pouto jako mezi rodiči a dítětem. Pokud ovšem rodiče vykonávají správně své role. (Vágnerová, 2012, str. 15-18)

Děti se učí napodobováním chování od starších členů domácnosti nebo členů nacházejících se v jejich prostředí. Stejně tak opakují slova, která říkáme. Děti často napodobují rodiče nebo pokud vyrůstají se sourozenci, často toto napodobování odkoukávají právě od nich. Sourozenci se ovlivňují vzájemně, předávají si hodnoty, jsou si oporou. Mají mezi sebou autoritu stejně jako je tomu při vztahu rodičů a dětí. Ovšem tato autorita mezi sourozenci je odlišná a jsou na stejné úrovni. Sourozenci si mohou být oporou i v případě, že rodiče nezastávají některé nebo všechny role správně. Starší sourozenec v některých případech zastává roly rodičů a mladší dítě vychovává. I toto má podstatný vliv na oba sourozence. Starší přebírá velkou roli dospělého často ve velmi mladém věku a je na něj vyvíjen velký tlak, aby mladšímu sourozenci nahradil rodiče. Pro oba sourozence je pak těžké vyrovnat se s tím, že rodiče nefungují a bojují s pocitem ztráty bezpečí a podpory. Tím, že dítě napodobuje, jsme schopni předat mu pozitivní vzorce chování. Stejně tak se učí i negativní věci. Dítě není schopno rozeznat, zda chování i slova, které vidí a slyší u ostatních je špatné nebo správné. Pokud bude dítě vystavováno negativním vlivům (například rodiče, kteří před dítětem kouří, pijí, mluví sprostě, neplní pracovní povinnosti a podobně), bude velmi těžké tyto vzorce přeměnit nebo odnaučit. Stejně jako jsou tyto vzorce předávány na dítě, stejně tak bude toto dítě v dospělosti předávat tyto vzorce na své děti. Bude to tedy takový začarovaný kruh. Každý člověk bude mít mezi tím co je ještě pozitivní a co už negativní jiné hranice. Obecně bychom mohli říci, že bychom se měli chovat podle zákona (co se týká výchovy dětí například dodržovat povinnou školní docházku), tak abychom neomezovali jiné a nezasahovali do jejich integrity. Dále to mohou být morální zásady, zásady chování v určité společnosti. Například věřící vůči nevěřícím mohou mít jiné hranice pozitivního a negativního chování. (Vágnerová, 2012, str. 18-20)

Pro dítě je velmi obtížné obstát ve společnosti cizích lidí a v cizím prostředí. I stěhování představuje náročné období pro dítě. Dítě je umístěno do jiné skupiny (například

ve škole si musí vybudovat nové vztahy), musí si zvyknout na jiné prostředí. Také dítě, má podporu rodiny a má osoby, při kterých cítí bezpečí a které ho podporují. Proto je velmi složité pro dítě umístění do ústavní výchovy nebo náhradní rodinné výchovy. Je umístěno do cizího prostředí s lidmi, které nezná. Dítě nemá ty bezpečné lidi okolo sebe, jako je tomu v rodině. Veškerou adaptaci musí zvládnout samo. Přestože se mu pracovníci tento přesun snaží co nejvíce usnadnit, není to pro dítě lehké. Pracovníci jsou stále cizí lidé, ke kterým nemá dítě žádné city a žádný vztah. Dítě se zpočátku spoléhá jen na sebe. K pracovníkům v ústavní výchově nebo k lidem v náhradní rodinné výchově si musí vybudovat vztah, aby mohlo získat pocit bezpečného prostředí. Tento proces je ovlivněn mnoha faktory. Například z jaké je rodiny, jaká traumata si prožilo, délka negativních vlivů, osobnosti dítěte. Každé dítě je individuální a každé bude reagovat jinak na stejné situace. (Matoušek, 1999, str. 20)

3.2. Adaptace na dětský domov

Adaptace je proces, během kterého se jedinec přizpůsobuje novým podmínkám. V případě dětského domova se dítě musí přizpůsobit soužití s větší skupinou dětí, a jiným životním podmínkám. Jedná se o proces na více úrovních. Jedná se o úroveň psychické, fyzické a sociální. Do procesu adaptace zasahují i prožitky, které dítě zažívalo v minulosti. Dítě se tedy musí vyrovnávat s tím co se mu dělo a zároveň se přizpůsobovat novým věcem. Adaptaci nelze určit jednotně a pro všechny děti stejně. Každé dítě je individuální a nelze očekávat, že se všichni přizpůsobí stejně. I děti, které mají podobnou, ne-li stejnou minulost, budou reagovat odlišně na různé podmínky. Dále má na adaptaci vliv věk dítěte, z jaké rodiny pochází a co prožilo. Tyto prožitky a vzniklá traumata mají podstatný vliv na adaptaci. Po nástupu dítěte je podstatné zjistit o dítěti co nejvíce informací. V prvních dnech dítě více sledujeme a zjišťujeme jaké zvyky má, jak reaguje na různé situace a jak je dítě mentálně, fyzicky a sociálně vybaveno. Na základě tohoto zjištění k dítěti můžeme přistupovat ideálními metodami. (Ptáček, Kuželová, Čeledová, 2011, str. 45-47)

Děti mohou prožívat mimo jiné, i separační úzkost. Tato úzkost se projevuje nejen při úplném odcizení od rodiny. Mohou ji prožívat i děti, které nastupují do školky. Ovšem pokud se děti dostanou do ústavní výchovy je pro ně toto odloučení daleko větší. Vzniká tedy tam, kde je dítě vystaveno konfrontaci s cizími lidmi. Spolu se separační úzkostí se může objevit i strach z cizích osob. Děti jsou odděleny nejen od své rodiny, ale mohou být odděleny i od přátel a blízkých. Separační úzkost vzniká odloučením od známých osob, zatímco strach z cizích osob se nachází i v případě, že dítě není odloučeno od známých osob. (Langmeier, Krejčířová, 2006, str. 63-65)

Pro dítě je prospěšné, pokud se se svými vrstevníky shodne a pokud si s nimi vytvoří citové pouto. Dítě se může svěřit se svými problémy a má ve svých vrstevnících oporu. Stejně jako vztah s vrstevníky, je velmi přínosné vytvoření citového pouta s vychovateli. Právě dospělí vytváří v dítěti pocit zabezpečení a důvěry, že jim nehrozí nic špatného. Ti mohou své potřeby a zklamání přenášet na děti. Je velmi podstatné, aby si k dítěti vytvořili vztah, ale s určitými hranicemi. Někteří pracovníci si mohou k dítěti vytvořit tak silné citové pouto, že zabraňují dítěti k přesunu do náhradní rodinné péče nebo k případnému přesunu zpět do rodiny. Pokud je to možné a rodiče se o své dítě alespoň v malé míře zajímají je důležité snažit se tento vztah podporovat. Pokud je to možné snažíme se o navrácení dítěte do původní rodiny. Pokud se ovšem upravila situace, kvůli které bylo dítě odebráno. Rodina je pro dítě nejpřirozenější a je důležité snažit se obnovit vztahy. Ovšem pokud tyto rodinné vztahy dítěti nemohou ještě více ubližovat. Zařízení by mělo brát názor dítěte a jeho potřeby na zřetel. Pokud dítě nemá své potřeby splněné je složitější adaptovat ho na pobyt v zařízení. Tyto potřeby by měli být plněny v takové míře, která je pro domov přijatelná. (Children in residential care and alternatives, 2001, str. 19-23)

3.3. Faktory ovlivňující adaptaci

Pro děti je prospěšné, pokud se se zařízením mohou seznámit ještě předtím, než do zařízení nastoupí. Pokud je dítě předem seznámeno s alespoň nějakými pracovníky je pro

něj lehčí se v zařízení adaptovat. Pracovník dítěti může zařízení ukázat nebo popsat, jak to v zařízení chodí. Pro dítě je odebrání velmi psychicky náročné. Proto příchod do neznámého prostředí a s neznámými lidmi je složité. Pokud je dítě seznámeno s pracovníky a prostředím, je pro něj tento přesun lehčí. (Matoušek, 1999, str. 138)

Adaptace má různé fáze. Každá fáze má specifické momenty, které zažívá každé dítě. Každé dítě si projde všemi fázemi, jelikož je ale každé dítě individuální, proces probíhá různě u každého dítěte. Každou fází děti prožívají v různé intenzitě, jsou pro ně podstatné jiné fáze a prožívají je v různě dlouhých intervalech.

První fáze je orientační. V tomto období dítě přichází do dětského domova. Jedná se zpravidla o první týden. Dítě bývá v pozadí, teprve sleduje ostatní děti, jak fungují ve skupině. Sleduje dění a chod domova a učí se sžít s novým režimem. Bývá uzavřené a působí mlčenlivě a nepřístupně. Zvyká si na denní řád a přijímá nové povinnosti. Život v dětském domově je odlišný od života v rodině. Dítě se musí naučit žít s větším množstvím lidí a přichází o své soukromí.

Pro druhou fází je typické sebepoznávání. Toto období nastává po období orientace. Dítě již vědí, jak zařízení funguje, jak se ostatní chovají a jsou zvyklí na řád domova. Nyní mají potřebu navázat hlubší vztahy se svými vrstevníky a chtějí se zapojit do chodu domova. Děti mohou být ještě náladové a chtějí získat pocit bezpečí.

Třetí fází je fáze navázání vztahů. Role ve skupině jsou již rozdělené a dítě se pokouší zaujmout postavení blízko těm jedincům, kteří jsou považováni za vedoucí skupiny. Ukotvují vlastní hodnoty a soustředí se na navázání vztahů s jedinci nikoli skupinou jako celku. Usilují o zaujetí co nejlepšího postavení ve skupině.

Čtvrtou a poslední fází je ukončení adaptace. Tato fáze nastává přibližně po jednom měsíci. Děti zaujmulý místo a roli ve skupině. Osvojili si plně řád domova a navázali vztahy

s ostatními dětmi i vychovateli. Zakotvuje se u nich pocit bezpečí a důvěry. (Adaptační program pro děti v dětské skupině s akcentem na věková a vývojová specifika, 2019)

3.4. První dny dítěte v dětském domově

Na ukázkou, jak probíhá příjem dítěte do domova jsem použila Vnitřní řád dětského domova Čeladná. Jak můžeme pozorovat i v praktické části, každý dětský domov má svůj vnitřní řád, který se liší od řádů jiných dětských domovů. Odlišnosti jsou pouze malé a všechny vnitřní řády musí být v souladu se zákonem. I soukromé a církevní dětské domovy podléhají tomuto zákonu.

Pokud je dítě přijímáno do dětského domova je zapotřebí doložit rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy nebo nařízení o předběžném opatření. Lékařskou zprávu o způsobilosti dítěte. Dále osobní dokumentaci a doklady, které je možné dodat i později. Dítě přijímá sociální pracovník. Ten vykoná administrativní úkony. Dále je při přijímání přítomen vychovatel. Ten dítě seznámí s řádem domova a jeho právy a povinnostmi. Přidělí dítěti lůžko, skříň a věci osobní potřeby. Dále vychovatel založí osobní dokumentaci dítěte. Pro usnadnění přechodu do ústavní péče je vytvořen tzv. adaptační program. Ředitel rozhoduje, do které rodinné skupiny bude dítě zařazeno. Zařazeno je podle volné kapacity, sourozenci jsou řazeni k sobě, pokud tomu nebrání závažné důvody. Dále jsou k sobě řazeny děti podle zájmů nebo věku.

Pokud dítě poruší řád může mu být zakázána některá z těchto aktivit. Může mu být zakázáno trávit čas mimo domov, snížení kapesného, zakázány návštěvy. Mezi zakázané návštěvy se nepočítají rodiče, příbuzných nebo osob z OSPOD. Naopak může dítě za správné chování a plnění povinností získat bonusové výhody. Může to být finanční dar, zvýšení kapesného, mimořádná vycházka a návštěva nebo možnost jít na kulturní aktivity. Nebo může být dítěti prominut předešlý trest.

Cílem je pozitivně motivovat dítě a naučit ho správnému jednání. Za správně vykonanou činnost nebo dodržování práv je dítě odměněno. Naopak pokud se dítě nechová správně je mu odejmuta jeho věc nebo určitá aktivita. Tedy čím lépe se dítě chová tím větší benefity získá. Veškeré tyto úkony jsou zaznamenány do spisu dítěte. Dítě je v domově hodnoceno za splnění úkoly, za samostatnost, pomoc jiným dětem, jak přistupuje k plnění úkolů, chování ve škole a dodržování řádu domova. (Surovíková, str. 10–30)

Dětský domov Čeladná má vystaven adaptační program. 1. den je vykonán vstupní pohovor s dítětem a je mu představen řád domova a jeho práva a povinnosti. Dále je mu přiděleno lůžko, skříň a osobní věci zahrnující i hygienické potřeby a oblečení. Dítě je seznámeno s domovem, s dětmi v domově a je zapojeno do chodu domova. Během 1. týdne je dítě zařazeno do školy a prohlubování vztahů v domově. Pracovníci zjišťují, jak dítě funguje, jaké má návyky, jak moc je samostatné. Za přítomnosti vychovatele je dítě seznámeno s okolím domova. Dítěti jsou zajištěny další potřebné osobní věci. zejména Pořízení oblečení a školních potřeb. Po administrativní stránce je zřízena sociální dokumentace a pedagogické dokumentace dítěte. 2. týden je dítě motivováno vytvářet vztahy v domově, podnikají se individuální rozhovory s dítětem. Vychovatelé zjišťují schopnosti týkající se školy, hygienických návyků, samostatnosti. Je zvýšena pozornost na psychický stav dítěte a je zkoumán postup v adaptaci. Ve 3. týdně je dítě zapojeno do chodu domova, tedy zájmových činností, volnočasových aktivit. Je kladen důraz na školu a povinnosti. Zjišťuje se i školní adaptace a jsou vedeny individuální rozhovory o rodině. Mezi 4 až 8 týdnem se písemně vyhodnotí adaptační období. Také se zaplňuje dítě do celoročního plánu rodinné skupiny. (Surovíková, str. 38-39)

3.5. Zaměstnanci dětského domova a jejich funkce

Chod dětského domova je závislý na fungování pracovníků domova. Tito pracovníci odpovídají za děti a za jejich správný vývoj. Pracovníky domova lze dělit na pedagogické a nepedagogické. Pedagogickými pracovníky jsou ředitel a jeho zástupce, vedoucí vychovatel

a vychovatelé. Mezi nepedagogické pracovníky patří sociální pracovníce, ekonom, bezpečnostní pracovníci, kuchařky, uklízečky a další pracovníci odpovědní za chod domova. Tito zaměstnanci jsou podstatní pro zachování práv dítěte na výchovu a vzdělání. Vytváří pro dítě bezpečné místo, vhodné podmínky pro správný rozvoj a zapojují dítě do sociálních vztahů. (Národní pedagogický institut)

Zaměstnanci jsou odpovědní za informace. Jsou povinni zachovávat mlčenlivost a pověřeným osobám sdělovat jen takové informace, na které mají právo.

Ředitel dětského domova má podle zákona č. 109/2022 Sb. povinnost informovat orgán sociálně-právní ochrany dítěte, pokud dítě má možnost být osvojeno nebo přejít do pěstounské péče. Může podat návrh na pominutí ústavní výchovy, pokud pominuly důvody pro tuto výchovu.

Stejně jako se musí adaptovat děti, musejí se adaptovat i pracovníci. Pracovníci musejí mít vrozené charakterové vlastnosti, které jsou potřebné pro práci s dětmi. Mezi takové vlastnosti patří trpělivost, empatie, pozitivní smýšlení. Pracovníci by měli být odolné psychické zdraví. Setkávají se s těžkými případy. Musejí se umět vcítit do člověka, ale zároveň si problémy ostatních nepřipouštět a umět je oddělit. Jedinci se adaptují na své povolání již studiem a praxí. Nejvíce se však adaptují poté co začnou svou profesí vykonávat. Nyní se setkají se všemi úskalími své profese. (Kociánová, 2010, str. 130-135)

Pracovníci podléhají pravidelné supervizi. „Supervize je proces, jehož účastníkem je tým, skupiny pracovníků či jednotlivců. Proces je zaměřen na reflexi profesní role, činností a aktivit spojených s pracovní pozicí.“ (Venglářová, 2013, str. 14). Při supervizi se projednávají vztahy s klienty i vztahy mezi kolegy. Pracovníci při těchto supervizích mohou své problémy ventilovat a tím ulevit svým problémům. Může se také podělit o problém s těžkým případem a sdělit své pocity a obavy. (Venglářová, 2013, str. 14-15). V případě pracovníků, kteří pracují s lidmi a prožívají s těmito lidmi těžké případy je možné, že se u nich vyskytne syndrom vyhoření. To je chronický stres, který je vyvolán přetížením.

Pracovníci vykonávají těžké úkoly nebo pracují více než by měli. To způsobí že naše tělo pomalu přestává plnit své úkoly. Projevuje se nedostatkem energie. Je přítomna fyzická i psychická vyčerpanost. Dále je to nespavost, nesoustředěnost, úzkosti, agrese, časté nemoci. Izolace, pesimismus, špatná produktivita. Nejen že naše tělo nefunguje správně, tak ani služby, které poskytujeme nejsou odvedeny správně. Jako prevenci můžeme zařadit vlastní zájmové aktivity, nepřetěžovat se, organizovat práci. (Zdravotnické zařízení Ministerstva vnitra – syndrom vyhoření).

4. Praktická část

4.1. Cíl práce

Cílem praktické části bylo analyzovat proces adaptace nově příchozích dětí do dětského domova v různých dětských domovech, přímo z praktických zkušeností zařízení. A porovnat dětské domovy mezi sebou. Tedy zjistit, zda dětské domovy prování proces adaptace stejně nebo zda je odlišný a jak dané domovy k adaptaci přistupují. Cílem je dále vypořádat jaké faktory jsou podstatné pro adaptaci.

4.2. Výzkumná otázka

Výzkumná část je zaměřena na dvě základní otázky.

- Jak probíhá proces adaptace z pohledu zařízení?
- Jak různé dětské domovy přistupují k procesu adaptace?

4.3. Metoda výzkumu a sběru dat

Výzkumná část této práce je vytvořena pomocí kvalitativní metody. Tato forma je vhodná pro získání podrobných informací.

Pro sběr dat jsem využila plně strukturovaný rozhovor. Tento typ rozhovoru byl použit zejména z důvodu, zodpovězení výzkumné otázky. Respondenti odpovídali na stejné otázky, a proto je možné zařízení porovnat mezi sebou ve všech aspektech. Otázky byly pokládány pouze otevřené. Otevřené otázky umožňují respondentům odpovědět stylem a rozsahem, který uznají za vhodný. Zároveň otevřené otázky neomezují respondenty v odpovědi může tak být získána co nejpřesnější odpověď. Rozhovor byl distribuován elektronicky. Elektronická forma byla zvolena z důvodu časové vytíženosti pracovníků v zařízení. Respondenti si mohli zvolit a naplánovat zodpovězení podle svých časových možností. Nebylo nutné zodpovědět všechny otázky v případě nesrozumitelnosti otázek nebo pokud respondenti na otázku odpověď neznali.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005, str 48.)

Pro kvalitativní metodu je typické analyzování dat a vytváření dalších výzkumných otázek v průběhu analyzování. Získaná data z rozhovorů, jsou analyzována a vyhodnocena tak, aby byla zodpovězena výzkumnou otázkou. Analyzování se vyznačuje rozdělením jednotlivých rozhovorů na části a následné porovnání těchto částí mezi sebou. (Hendl, 2005, str. 34 a 48)

Jednotlivé otázky rozhovoru jsou krátce zhodnoceny, poté jsou rozhovory zhodnoceny jako celek a jsou zodpovězeny výzkumné otázky. Dále je vytvořena hypotéza vycházející z výsledků výzkumu.

4.4. Hypotézy před výzkumem

H₁ - Zařízení mají své postupy a liší se od postupů jiných dětských domovů.

H₂ - Každé zařízení využívá psychologické služby.

4.5. Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek představují dětské domovy rozmístěné po celé České republice. Cílem bylo zjistit, jak různé dětské domovy přistupují k adaptaci, a proto není výzkumný vzorek omezen na určitou oblast. Celá Česká republika byla zvolena se zájmem porovnání různých krajů. Vzhledem k zřizovateli, kterým je krajský úřad, považuji za zajímavé zjistit, zda se liší proces adaptace v různých krajích. Pokud by byla zvolena pouze jedna oblast, mohlo by to ovlivnit výsledky výzkumu.

5. Výsledky výzkumu

Výsledky výzkumu byly získány elektronicky, vždy od zařízení spadající do kategorie dětského domova. Jelikož rozhovory jsou anonymní, respondenti jsou označení písmeny od A do H. Toto označení je použito zejména pro usnadnění orientace.

Odpovědi jsou interpretovány formou přímé citace nebo jsou parafrázovány, tak aby byly více srozumitelné pro konkretizaci odpovědi. Parafráze nemění odpověď nebo ji nijak nedeformuje. Významy odpovědí jsou zachovány, pouze mění znění. Odpovědi jsou interpretovány tak aby vyjadřovaly správný význam. Jsou tedy použity hovorové výrazy nebo otázky.

Vzhledem k anonymizaci zařízení není popis respondentů obsáhlý. Jsou uvedeny pouze informace důležité k porovnání zařízení mezi sebou. Vzhledem k rozmístění dětských domovů i do malých vesniček, v kterých není více dětských domovů, pro označení oblasti slouží rozšíření pouze na kraje.

1. Otázka – Ve kterém kraji se zařízení nachází?

2. Otázka – Jaká je kapacita zařízení, ve kterém pracujete?

Respondent A	Toto zařízení se nachází ve zlínském kraji. Kapacita tohoto zařízení je 30 dětí.
Respondent B	Toto zařízení se nachází v jihomoravském kraji. Kapacita tohoto zařízení je 32 dětí.
Respondent C	Toto zařízení se nachází v olomouckém kraji. Kapacita tohoto zařízení je 48 dětí.

Respondent D	Toto zařízení se nachází ve zlínském kraji. Kapacita tohoto zařízení je 24 dětí.
Respondent E	Toto zařízení se nachází ve středočeském kraji. Kapacita tohoto zařízení je 48 dětí.
Respondent F	Toto zařízení se nachází v ústeckém kraji. Kapacita tohoto zařízení je 48 dětí.
Respondent G	Toto zařízení se nachází v jihočeském kraji. Kapacita tohoto zařízení je 24 dětí.
Respondent H	Toto zařízení se nachází v jihomoravském kraji. Kapacita tohoto zařízení je 24 dětí.

3. Otázka – Probíhá komunikace a seznámení s dítětem ještě před umístěním dítěte do zařízení?

Respondent A	Ne.
Respondent B	Většinou ne.
Respondent C	Ve většině případů ano, dítě má možnost prohlédnout si před umístěním zařízení, svůj budoucí pokoj, seznámit se se svými budoucími vychovateli.
Respondent D	Někdy, v rámci případové konference před umístěním dítěte.
Respondent E	Komunikace probíhá písemnou formou nebo telefonicky.
Respondent F	Zpravidla ne.

Respondent G	Někdy ano, spíše ne. Záleží odkud dítě přichází – vždy je lepší, přichází-li z Diagnostického ústavu – ten ví na jaké děti jsme nejlépe připraveni, konzultuje a spolupracuje s námi, dítě má provedenu diagnostiku, zmapovány jsou jeho potřeby a okolí, pracovali s ním odborníci, má s sebou kompletní dokumentaci a doporučení, ... Naopak když je z „terénu“ – OSPOD – soud – bývá vše složitější.
Respondent H	Někdy ano.

Jedno zařízení s dětmi před nástupem do zařízení nekomunikuje vůbec. Tři zařízení ve většině případech s novým dítětem před nástupem nekomunikují, ale existují i výjimky. Jedno zařízení komunikuje pomocí elektronických zpráv nebo telefonátů. Dvě zařízení komunikují jen s některými dětmi, pokud tomu napomáhají okolnosti. Jedno zařízení ve většině případů s dětmi komunikuje. Komunikace probíhá osobně v zařízení. Dítě si prohlédne prostory a je připravené na nástup.

4. Otázka – Jaký pracovník, popřípadě pracovníci, jsou přítomni při přebírání dítěte do Vašeho zařízení?

Respondent A	Ředitel/ka, zástupce, vychovatel/ka, sociální pracovník.
Respondent B	Ředitelka, vedoucí vychovatelka, kmenová vychovatelka/vychovatel.
Respondent C	Ředitel, sociální pracovnice, min jeden z jeho kmenových vychovatelů.

Respondent D	Vždy – sociální pracovnice, vychovatel skupinky, ve které bude dítě bydlet, někdy ředitelka zařízení.
Respondent E	Sociální pracovnice, ředitelka, kmenový vychovatel.
Respondent F	Sociální pracovník, ředitelka, vychovatelka, případně vedoucí vychovatelka.
Respondent G	Ředitel, soc. pracovnice a někdy vychovatel-ka.
Respondent H	Ředitelka, zástupce řed., kmenová vychovatelka.

V této otázce jsou ve většině dětské domovy za jedno. Při přijímání dítěte se nachází stejné osoby. Ve všech zařízeních je při přijímání dítěte přítomen ředitel/ředitelka. Pouze v jednom z nich není nutná přítomnost ředitele/ředitelky, ale v některých případech je při přijímání přítomen/a. Vychovatel/vychovatelka je přítomen taktéž ve všech případech. Přítomnost vychovatele je důležitá ve všech případech. Vychovatel je v zařízení dítěti nejbližší, alespoň co se pracovníků týká. Je dobré, aby se dítě s vychovatelem seznámilo co nejdříve a mohlo si začít budovat vztah. Jedná se o kmenového vychovatele, u kterého bude dítě následně ubytováno. V šesti případech je přítomen sociální pracovník/pracovnice.

5. Jsou při přijímání dítěte přítomny děti, které již v zařízení pobývají?

Respondent A	Ne.
Respondent B	Ne.

Respondent C	Příjem dětí bývá obvykle v dopoledních hodinách. Děti přítomny tedy nejsou a vychovatel poté seznámí nově příchozí dítě s dětmi v rodinné skupině. S ostatními dětmi se seznamuje přirozeně.
Respondent D	Děti jsou přítomny a seznamují se s nově příchozím dítětem ihned po základním přijímacím procesu, jehož součástí je prohlídka celého DD, seznámení se s přítomnými pracovníky...
Respondent E	Pokud nejsou ve škole, tak ano.
Respondent F	Až po příchodu na jednotlivý byt, kde dítě bude.
Respondent G	Ne.
Respondent H	Pokud nejsou ve škole tak ano.

Při základním přijímacím procesu děti, které již v zařízení pobývají, přítomny ve většině případů nejsou. Nové dítě je s ostatními dětmi seznámeno, až při příchodu na svou rodinnou skupinu. Nové dítě je s ostatními dětmi seznámeno až po základním přijetí. Ve většině případů je seznámeno s dětmi na své rodinné skupině, a až poté se seznamuje s dětmi z ostatních rodinných skupin.

6. Jsou děti, které již v zařízení bydlí, blíže informovány o dítěti, které do zařízení přichází?

Respondent A	Ne.
Respondent B	Pokud o příchozím dítěti máme dostupné informace, tak ano.

Respondent C	Ano jsou jim poskytnuty základní informace (jméno, věk), nikoliv však citlivé údaje.
Respondent D	Ano, ale jen základní informace – že přijde nové dítě, jméno, věk, ve které skupince bude....
Respondent E	Jsou informovány o tom, že k nim na skupinu přijde nové dítě.
Respondent F	Ano, ale pouze základní informace o dítěti
Respondent G	Obvykle ano. Někdy to může být ale velmi rychlé. Také se nám stalo, že vše proběhlo za jediný den.
Respondent H	Ano.

Pouze jeden z respondentů uvádí, že neinformují ostatní děti o nástupu nového dítěte. Ostatní respondenti uvádí, že o novém dítěti informují. Dětem nejsou sdělovány informace týkající se dítěte, které jsou soukromé. Děti jsou informovány pouze o tom, že nové dítě přijde. Podle jednoho z respondentů je dětem sdělen věk a jméno dítěte. Tedy informace, které jsou obecné. Informace týkající se rodiny a osobních situací může dítě sdělit samo, pokud bude chtít. Ale není to nutné.

7. Máte určité předepsané postupy, podle kterých postupujete při přijímání a následně i v prvních dnech dítěte v zařízení?

Respondent A	Ano.
Respondent B	Ano.
Respondent C	Ano, ve vnitřním řádu zařízení.

Respondent D	Ano – postup je popsán ve vnitřním řádu zařízení.
Respondent E	Postup přijímání máme ve vnitřním řádu.
Respondent F	Ano, ve vnitřním řádu, dle adaptačního programu.
Respondent G	Ano. Pak následuje adaptační období.
Respondent H	Ano

Při této otázce jsou všichni respondenti za jedno. Postupy přijímání i následné adaptace využívají všechna zařízení. Postupy jsou stanoveny ve vnitřním řádu.

8. Jak postupujete při seznamování dítěte se zařízením? (prostory, řád domova...)

- a. Existují například postupy, co první ukázat, nebo co při prvním seznámení vynechat?**
- b. Mohou být do seznamování s novým prostředím zapojeny i děti, které již v zařízení pobývají delší dobu**

Respondent A	Seznamuje se se vším a se všemi dětmi i zaměstnanci, nic neskrýváme. Nové dítě je umístěno do kolektivu dětí, takže do seznamování jsou zapojeny všechny děti v zařízení.
Respondent B	Ano máme předepsané postupy, co první dítěti ukázat a co dítěti neukazovat. Děti pobývající v domově jsou při prohlídce domova přítomny.

Respondent C	Do seznamování nového dítěte s chodem rodinné skupiny i DD zapojují i starší děti.
Respondent D	Děti jsou přítomny při prohlídce prostor.
Respondent E	Záleží na věku, mentální úrovni a momentálním psychickém rozpoložení dítěte. Dítě je provedeno celou budovou svým vychovatelem za přítomnosti dětí.
Respondent F	<p>Probíhá zejména na bytě se sloužící vychovatelkou, dle adaptačního programu – adaptační program je rozpracován na jednotlivé kroky</p> <ul style="list-style-type: none"> a. během 1 dne dítěte v zařízení b. během 1. týdne c. během 2. týdne d. během 3. týdne e. během 4.-8.týdne
Respondent G	Seznámení. Kancelář – dokumentace – skupina – vychovatelka – zapojené děti – pravidla – řád domova.
Respondent H	Ano máme postupy, co první dítěti ukázat a co vynechat a děti pobývající v zařízení jsou přítomny tomuto procesu seznámení.

Dvě zařízení uvádí, že mají ve stanovených postupech i zapsáno, s čím prvním dítě seznámit. Dále je zapsáno s čím dítě seznamovat postupně nebo po uplynutí času, který dítě stráví v zařízení. Z odpovědí dále vyplívá, že procesu seznámení jsou přítomny ostatní děti.

Jeden z respondentů uvádí příklad, jak probíhá seznámení dítěte se zařízením. Jako první úkon je přijetí a seznámení se s dítětem. Následuje administrativní řízení. Dítě je přiděleno na rodinnou skupinu a seznámeno s vychovateli a s dětmi. Po seznámení s prostory, pracovníky a ostatními dětmi jsou dítěti upřesněna práva a povinnosti a řád domova. Zařízení mohou mít vypracován adaptační program. Jeden z respondentů uvádí, že tento adaptační program mají vytvořený podle týdne, který dítě v zařízení tráví.

9. Zapojíte dítě ihned do chodu Vašeho zařízení, nebo má zpočátku řád uzpůsoben individuálním potřebám?

a. Mohou mít jiná pravidla než ostatní děti, kvůli zlepšení adaptace na nové prostředí?

Respondent A	Dítě zapojíme ihned do chodu zařízení a nemá jiná pravidla od ostatních dětí.
Respondent B	Dítě se nenásilně zapojí do chodu domova a nemá jiná pravidla od ostatních dětí.
Respondent C	Adaptační období je zpravidla měsíc, ale může to být individuální, např. u dětí s mentálním postižením může být adaptace delší. Po skončení adaptace se vyhotovuje vyhodnocení adaptace dítěte – zpráva o adaptaci, které je součástí programu rozvoje osobnosti dítěte. Děti se většinou postupně zapojují do chodu a aktivit DD dle jejich individuálních schopností a možností.
Respondent D	Zapojujeme ihned, ale je brán ohled v rámci adaptačního procesu na jeho potřeby. Jiná

	pravidla nemají, ovšem jednáme spíše shovívavěji.
Respondent E	Zapojujeme ihned do běžných činností, za pomoci ostatních dětí.
Respondent F	Dítě ihned zapojujeme do chodu zařízení
Respondent G	Ano, zapojíme, nebo se o to alespoň snažíme. Samozřejmě s ohledem na stav a situaci. Jiná pravidla nemá. V jejich dodržování jsme benevolentnější.
Respondent H	Pokud je třeba postupovat individuálně, děje se tak. Při běžném postupu se zapojuje hned. Ano mohou mít jiná pravidla, ovšem jednáme takto výjimečně.

Děti jsou běžně ihned zapojeny do chodu domova. Zařízení se o zapojení dětí minimálně snaží. Při adaptačním období některé dětské domovy mají shovívavější přístup k novým dětem a přistupují k nim s ohledem na jejich potřeby. Nemají ovšem jiná pravidla a nejsou jim dovolovány jiné věci než dětem, které jsou v zařízení delší dobu.

10. Pořádáte seznamovací aktivity mezi stávajícími dětmi a novým dítětem?

Respondent A	Nic nepořádáme, vše je přirozené, nehrajeme žádné divadlo.
Respondent B	Ne.
Respondent C	Ředitel se s dítětem seznamuje ještě před příchodem nebo při příchodu. Dítě je ještě představuje ostatním dětem na tzv.

	komunitě, která bývá dle potřeby cca jednou za měsíc.
Respondent D	Dítě se zapojuje automaticky a přirozeně do chodu DD....
Respondent E	Každá skupina má svoje postupy. Dítě je představeno všem dětem na společném setkání.
Respondent F	Zpravidla ne.
Respondent G	Nenazýval bych to „aktivita“, ale probíhá to na skupině – chtělo by se mi napsat „přirozeně“, ale nevím, jestli to tak může být a jestli to jako přirozené může dítě chápat.
Respondent H	Ano.

Pouze jedno zařízení pořádá aktivity, které pomohou dítěti seznámit se s ostatními členy. V ostatních zařízeních nejsou přítomny seznamovací aktivity a dítě je do kolektivu začleněno při běžném chodu domova.

11. Pokud dítě již navštěvuje školu, necháte mu čas na seznámení se zařízení a až poté ho umístíte do školy nebo obě části sloučíte?

Respondent A	Do školy nastupuje druhý den po umístění do DD.
Respondent B	většinou jde hned druhý nebo třetí den do školy.
Respondent C	Pokud je dítě umístěno ve všední den, tak hned další den jde do školy. Takže obě

	činnosti slučujeme. U nás není škola součástí zařízení. Pokud je dítě z okolí našeho domova, tak samozřejmě pokračuje ve své škole, kam dosud docházelo, byť je na druhém konci města.
Respondent D	Do školy nastupuje co nejdříve, jak je to možné – nástup do školy je již domluven předem...
Respondent E	Obvykle se jedná o jeden nebo dva dny, než dítě nastoupí do školy.
Respondent F	Zpravidla necháváme jeden až dva dny na seznámení se zařízením.
Respondent G	Záleží na situaci, termínu, kdy se dítě přijímá. Snažíme se, aby dítě bylo alespoň pár dnů v DD (obvykle asi 2 dny – delší čas se nám nejeví jako vhodný – dítě se pak nudí atd.)
Respondent H	Ano, obě části jsou sloučené.

Tři respondenti uvádí, že dítě nastupuje do školy následující den po přijetí. Pět respondentů uvádí v průměru jeden až dva dny volna, tak aby dítě mělo šanci trochu přivyknout novému režimu a zjistit chod domova. Dny volna jsou co nejkratší a dítě je do školy posláno co nejdříve po nástupu do domova.

12. Jak moc se liší adaptace dětí různého věku? Jsou zde zásadní rozdíly nebo je proces adaptace obdobný?

Respondent A	Adaptace je rozličná dle věku dítěte.
--------------	---------------------------------------

Respondent B	Zásadní rozdíly nejsou.
Respondent C	U dětí bez SVP obdobně, pokud je dítě nějakým způsobem hendikepováno, tak tam jsou jisté odlišnosti např. v délce adaptace.
Respondent D	Proces je podobný, záleží na individualitě každého dítěte, jak rychle si zvykne a přizpůsobí se novým podmínkám.
Respondent E	proces adaptace je obdobný
Respondent F	Proces adaptace je obdobný
Respondent G	Proces je obdobný.
Respondent H	Je obdobný, ale přistupujeme individuálně, dle potřeb dítěte

Pouze u jednoho zařízení je proces adaptace odlišný podle věku dítěte. U ostatních zařízení je adaptace obdobná. Dalo by se tedy podle těchto odpovědí říci, že věk dítěte nehraje zásadní roli v procesu adaptace.

13. Jaké jsou podstatné faktory, které rozhodují o umístění dítěte do určité skupiny? (například na jaký pokoj je dítě umístěno...)

a. Má takováto skupina vliv na adaptaci? Může adaptaci pomoci?

Respondent A	Žádné podstatné faktory nejsou, sourozenci jsou umísťováni spolu, děvčata k děvčatům, chlapci k chlapcům. Skupina má určitě vliv na adaptaci dítěte.
Respondent B	Sourozence umísťujeme dohromady, záleží na pohlaví a věku dítěte.
Respondent C	Bez odpovědi.

Respondent D	Kapacitní faktor je na prvním místě – musíme brát ohled na pohlaví dítěte, také na věk a případně jeho možné handicapy.... Děti většinou nového člena skupinky přijmou a snaží se mu vše ukázat, pomoci mu s adaptací...všichni jsou na stejné lodi.
Respondent E	Dítě je umístěno tam, kde je místo. Často přicházejí sourozenecké skupiny. Zvažujeme věk, mentální úroveň, přítomnost dalšího sourozence apod.
Respondent F	Na bytové jednotky rozdělujeme zejména podle počtu dětí na bytě – jak je zaplněna kapacita, dále podle věku dětí, případně vhodnosti chlapec/dívka a rozložení na jednotlivých pokojích.
Respondent G	Bohužel většinou rozhoduje to, kde je zrovna místo. Stávající děti jen zcela výjimečně „přesouváme“ jinam – taky by se Vám nelíbilo, kdybyste musela měnit prostředí (sourozence, tety, pokoj, postel, místo atd). Většinou je jedno volné místo např. pro chlapce ideálně mladší školní věk, nebo máme volno na cvičném bytě a to např. pro slečnu 16+. Skupina může pomoci i ublížit.
Respondent H	Vliv má skladba skupiny, případně se umisťují do pokoje, kde je sourozenec, dále

	i podle obsazenosti a skladby rodinných skupin.
--	---

Zařazení do rodinné skupiny nejvíce ovlivní kapacitní možnosti. Přihlíží se na věk dítěte a jeho pohlaví. Zásadní ovšem je obsazenost zařízení. Pouze jedno zařízení se zaměřuje na skladbu skupiny a její doplnění o nového člena tak, aby do skupiny zapadl. Sourozenci jsou umístováni do jedné rodinné skupiny. Pokud tomu nebrání závažné důvody. Skupina může při adaptaci pomoci i ublížit. Pro umístění na základě kapacity napomáhá ponechání stávajících dětí na svých pokojích a ve své rodinné skupině. Při umístění nového člena nelze omezovat děti, které již v domově pobývají.

14. Hraje zásadní roly minulost dítěte? Tedy z jakého důvodu je umístěno do zařízení.

a. A jsou s těmito informacemi seznámeny stávající děti?

Respondent A	Minulost dítěte hraje roly částečně. Není důvod sdělovat informace ostatním dětem.
Respondent B	Ano minulost dítěte je důležitá. Dětem nejsou poskytnuty informace o dítěti.
Respondent C	Do určité míry ano, např. pokud bylo dítě zneužívané, týrané tak je vždy umístění konzultováno s naší psychologkou. Určitě hraje roli, zda by si dítě sedlo s dalším dítětem na pokoji atd.
Respondent D	Minulost dítěte, hraje roly jen občas. Informace ostatní děti nemají, pokud je dítě nesdělí samo.

Respondent E	O tom obvykle před ostatními dětmi nehovoříme. Kolegové jsou pochopitelně informovaní. Dítě si samo určí, o čem chce hovořit.
Respondent F	Minulost není zásadní pro adaptaci. Děti, které v domově pobývají nejsou s těmito informacemi seznámeny.
Respondent G	Minulost má každý nějakou. Dětem se obvykle nesdělují důvody, minulost. Nechá se na dítěti, co o sobě chce sdělit.
Respondent H	Ne, pokud je nechtějí informovat samy nové děti.

Zařízení se rozchází v názoru, zda je minulost dítěte důležitá. Polovina zařízení považuje minulost za zásadní, nebo připouští, že hraje určitou roli. Opět je zde řečeno, že záleží na jedinečnosti dítěte. Ovšem téměř všechna zařízení se shodnou na tom, že nesdělují informace ostatním dětem. Pokud děti budou chtít ostatní informovat o své minulosti a o soukromých věcech, mohou je sdělit ostatním sami. Je zřejmé, že by nikomu nebylo příjemné, aby každý věděl o naší minulosti. Pokud bylo dítě zneužíváno může to považovat za svou chybu nebo se stydět.

15. Pokud jsou přijímáni sourozenci jednáte stejně jako při přijímání jedince?

a. Považujete adaptaci sourozenců za snazší než adaptaci jedince?

Respondent A	Ano při přijímání sourozenců postupujeme stejně. Adaptace sourozenců není snazší.
--------------	---

Respondent B	Ano, pouze se přihlíží k tomu, aby byli sourozenci umístěni v jedné rodince, většinou i na jednom pokoji (pokoje jsou po 2). Ne vždy je adaptace sourozenců lehčí.
Respondent C	Jednáme s nimi obdobně. Samozřejmě pokud tomu nebrání zásadní okolnosti, tak je umisťujeme společně na pokoj nebo do RS. Roli samozřejmě hraje věk sourozenců, pohlaví a vztah mezi nimi. Adaptace sourozenců může být ovlivněna, protože se navzájem mohou podporovat – to adaptaci podporuje a držet pospolu, což pokud se společně straní ostatních dětí, naopak adaptaci brzdí.
Respondent D	Ano jednáme stejně. Z pohledu blízkosti někoho známého při příchodu mají sourozenci velkou výhodu...
Respondent E	Je to jednodušší.
Respondent F	Ano, přijetí probíhá stejně. Pro mladší sourozence je adaptace snazší.
Respondent G	Proces je řekl bych obdobný. Adaptace může být snazší.
Respondent H	Jednáme s nimi společně. Adaptaci sourozenců považují zpravidla za snazší.

Všichni respondenti se shodují, že při přijímání sourozenců postupují stejně, jako při přijímání jednotlivce. Většina zařízení považuje adaptaci sourozenců za snazší. Sourozenci mají mezi sebou již vytvořen vztah. Mají blízkého člověka a nové prostředí mohou prožívat

s někým dalším. Pro každého je příjemné mít poblíž sebe člověka, který je nám blízký a kterému se můžeme svěřit.

16. Pokud rodina má zájem o návštěvy jsou povoleny ihned?

a. Mohou návštěvy známých lidí pomoci při adaptaci nebo ji naopak ztěžují?

Respondent A	Rodina většinou zájem nemá, kontakty běží prostřednictvím sociálních sítí. Návštěvy nepomáhají adaptaci.
Respondent B	Návštěvy jsou povoleny ihned, ale situaci někdy spíše ztěžují.
Respondent C	Ano jsou, pokud tomu opět nebrání závažné okolnosti. Jsou i situace, kdy děti jedou hned na vícedenní pobyt, což je většinou u dětí, kteří přišli z jiného zařízení ZDVOP, DDÚ a situace v rodině se mezitím stabilizovala. Vždy to záleží na OSPODU, zda pobyt povolí.
Respondent D	V adaptační fázi – přibližně měsíční, je možný kontakt s rodinou spíše telefonický, je to ale velmi individuální – záleží na věku dítěte, rodinném prostředí, ze kterého dítě přišlo – hraje zde roli více faktorů.... Někdy je možná návštěva i dříve....
Respondent E	Návštěvy povolujeme ihned.

Respondent F	Ano návštěvy mohou probíhat ihned. Nelze říci, jestli jsou nebo nejsou prospěšné, vše je individuální a záleží na případě.
Respondent G	Záleží na situaci. Obvykle se moc nedá „bránit“ styku s dítětem. Děti se také ptáme, jak to chtějí. Snažíme se hodně komunikovat a domlouvat se na způsobu a frekvenci kontaktů.
Respondent H	Návštěvy jsou zpravidla povoleny ihned. Návštěvy mohou i nemusí být prospěšné. Je to tak i tak.

Návštěvy jsou povoleny ihned, ovšem ne vždy je o návštěvy zájem. Kontakt probíhá zejména pomocí sociálních sítí nebo telefonicky. Pokud je ovšem o návštěvy zájem nelze jim bránit. Pokud tomu nebrání závažné důvody, jako například rozhodnutí soudu. Nelze říct, zda jsou návštěvy prospěšné nebo nikoli. Záleží na individualitě dítěte.

17. Jak postupujete v případě, že adaptace dítěte neprobíhá správně?

Respondent A	bez odpovědi
Respondent B	bez odpovědi
Respondent C	Hledáme příčiny, proč tomu je. Záleží, v jaké oblasti se adaptace nedaří. Občas přichází děti se závažnými poruchami chování, které nejsou indikovány do našeho zařízení. Tam je adaptace problematická.
Respondent D	bez odpovědi

Respondent E	Obvykle problémy nenastávají, pokud ano hledáme řešení, které dítěti usnadní adaptaci.
Respondent F	Zatím jsme tuto variantu neřešili.
Respondent G	Co je správně? ... rychle? ...hladce a s úsměvem? ... skoro nepláče? .. nebudí se nočními děsy? ...skoro se nesebepoškozuj? Všechny situace se snažíme mírnit a ukázat, že tady jsou v bezpečí.
Respondent H	Vyžíváme služeb psychologa.

Na tuto otázku nebylo několikrát odpovězeno. Respondenti uvádí, že se s touto situací nesetkali. Pokud zaznamenají vznikající problém, využijí služby psychologa. Odpověď jednoho respondenta může sloužit i k zamyšlení. Velmi těžko určit, zda se dítě opravdu adaptuje nebo zda je to jen přetvářka a dítě se doopravdy trápí. Dítě se může přetvařovat nebo může mít velmi rozdílnou adaptaci od ostatních. Dítě se může adaptovat, jen je jeho adaptace velmi odlišná od ostatních dětí. To může být zaměněno s tím, že se adaptace nedaří.

18. Je přítomen při adaptaci například psycholog nebo jiný odborník?

Respondent A	Někdy.
Respondent B	Ano, máme k dispozici našeho psychologa, který dochází do DD.
Respondent C	Ano je. Máme v DD vlastní psycholožku, která má s dětmi pravidelné konzultace a

	s vybranými i terapie. Figuruje i při krizové intervenci.
Respondent D	Psychologa bohužel nemáme k dispozici, dítě ale většinou přichází z nefunkčního prostředí, kde mu nebylo dobře...
Respondent E	Ne.
Respondent F	Ne.
Respondent G	Máme externí psycholožku – což je super – ta s dítětem v úvodu spolupracuje, provádí diagnostiku, nabízí podporu a navrhuje doporučení.
Respondent H	Pokud je potřeba, tak ano.

Psycholog je přítomen v polovině případů nebo je přivolán v případě problému. Druhá polovina psychologa nevyužívá. Z odpovědí lze usuzovat, že zařízení, které využívají služby psychologa, tyto služby využívají s oblibou. Psycholog pomáhá s pozorováním dítěte a s jeho následným zhodnocením. Provádí dítě procesem adaptace a tím ji může dítěti zjednodušit.

19. Dokážete říct, jak dlouho trvá adaptace dítěte na život v zařízení?

Respondent A	Obvykle 4-6 týdnů.
Respondent B	Nelze odpovědět jednoznačně, je to individuální, někdo se adaptuje během pár dní, někdo za rok, jsou i výjimky, kteří se neadaptují nikdy.
Respondent C	Standardně máme měsíční adaptační období, což by u většiny dětí mělo stačit, ale

	je to individuální jako dítě samo. Ty komunikativní, společensky otevřené děti se adaptují velmi rychle.
Respondent D	Je to velmi individuální. Obvykle se jedná o 1-2 měsíce.
Respondent E	To je velmi individuální.
Respondent F	je individuální, zejména dle věku dítěte, nejčastěji zpravidla 2 měsíce, někdy déle.
Respondent G	U každého je to jiné. Nedokážu říci kdy je dítě už adaptováno. Jsou děti, u kterých mám pocit, že jsou po 14 dnech adaptovány (smířeny?), u jiných mám zase pocit, že ani po letech nejsou.
Respondent H	Malé děti si zvykají velmi rychle, děti 13+ mají občas problém zvyknout si na jiný způsob života.

Nejčastější odpověď se pohybovala mezi 1 až 2 měsíci. Ovšem téměř všechna zařízení se shodla, že tento proces je velmi individuální a nelze tedy určit přesné období. Záleží na osobnosti a jedinečnosti dítěte. Jeden respondent uvádí, že je snazší adaptovat mladší děti. Starší děti mají již vytvořené rutiny a jsou zvyklé na určitý způsob života, který se jim nástupem do dětského doma celý změní.

20. Co považujete za zásadní moment, který je podstatný pro úspěšnou adaptaci? (Pokud je možné uveďte příklad zásadní situace pro úspěšnou adaptaci)

Respondent A	Neexistuje jednoznačná odpověď, záleží na mentální zralosti dítěte, jeho zdravotním stavu, individuálním schopnostem, ...
Respondent B	bez odpovědi
Respondent C	Otevřenost, komunikace, citlivý a laskavý přístup, zpětná vazba, doprovázení atd. To jsou aktivity a přístupy, které mají pozitivní vliv na adaptaci.
Respondent D	Bez odpovědi.
Respondent E –	Přijetí ostatními dětmi za citlivého vedení kmenovými vychovateli. Rovněž jsou významné okolnosti, za kterých dítě odešlo z rodiny. Pochopení tohoto stavu dítětem. Vliv rodiny.
Respondent F	domnívám se, že zejména navázání vztahu alespoň s jednou tetou vychovatelkou, přijetí pravidel DD, přijetí nastavených hranic, zapojení se do chodu DD
Respondent G	Řada faktorů. Lze zmínit např. nastavení dítěte, věk, situace v rodině, předchozí zkušenosti, návyky, očekávání, inteligence, empatie, poruchy – vady – postižení, předchozí práce OSPOD, širší rodina, přístup vychovatele-ky, prostředí domova a jeho lokace (město – vesnice), a nakonec samozřejmě osobnost ředitele – protože ten je nakonec za vše odpovědný!

Respondent H –	Spolupráce s rodinou, vstřícné prostředí v DD, získání důvěry a pocitu jistoty a bezpečí.
----------------	---

Odpovědi na tuto otázku jsou různorodé. Každý respondent považuje za podstatné různé faktory. I přes to se zde nachází odpovědi, které se nachází u více respondentů. Respondenti nejčastěji zmínili, že nejvíce záleží na osobnosti dítěte a jeho vnitřním nastavení. Podstatné je vytvoření vztahů ať už s pracovníky zařízení, tak s ostatními dětmi. Další opakovaná odpověď byla, vytvoření takového prostředí, kde se dítě cítí bezpečně.

5.1. Shrnutí výzkumné části

Pro zhodnocení rozhovorů jsem stanovila několik důležitých okruhů, která považuji za podstatná. Jedná se o témata:

- Komunikace
- Přijetí a zařazení dítěte
- Průběh adaptace
- Rodina

Komunikace před příchodem dítěte do zařízení probíhá zcela odlišně podle zařízení. V některých zařízeních probíhá elektronickou nebo telefonickou formou. Některá zařízení dávají dítěti možnost prohlédnout si domov před nástupem do zařízení. Jiná zařízení s dítětem nekomunikují vůbec. V zařízení komunikace probíhá zejména s vychovateli, kteří jsou dítěti nejbližší. Právě tyto vychovatelé nahrazují určitým způsobem rodiče. V polovině zařízení s dítětem při nástupu komunikuje psycholog. Ten pomáhá dítěti vyrovnat se se svými myšlenkami. Pomáhá dítěti s problémy, které mohou při adaptaci vzniknout. Také je prospěšný pro pracovníky, kterým zlehčuje poznání dítěte a tím ulehčuje komunikaci a jednání s dítětem. Pracovníci mohou zvolit správný postup, jak s dítětem jednat.

Při přijetí dítěte do zařízení jsou přítomní tito pracovníci. Vždy je přítomen vychovatel a ředitel zařízení. V některých případech je přítomen sociální pracovník. Dítě je po přijetí seznámeno s prostory domova a s vychovateli, kteří o dítě budou pečovat. Právě vychovatel je dítěti nejbliž. Tráví s dítětem nejvíce času a má v tomto procesu zaujmout roly rodičů. Vychovává dítě, tráví s ním aktivně čas a zajišťuje péči o dítě. Pokud jsou v domově přítomny děti, je nové dítě seznámeno i s nimi. Dítěti je zařazeno do rodinné skupiny. Hlavním faktorem, který ovlivňuje kam bude dítě zařazeno je kapacitní naplnění. Dítě je tedy umístěno tam, kde je místo až poté je na řadě složení skupiny. Dále jsou ovlivňujícími faktory věk a pohlaví dítěte. Pouze jedno z dotázaných zařízení uvedlo, že je rozhodující skladba skupiny. Skupinu považují zařízení za důležitou. Skupina může dítěti pomoci s adaptací, ale pokud je skupina složena nevhodně, může adaptaci velmi ublížit. Toto je zcela pochopitelné. I v běžném životě si dokážeme lépe zvyknout, pokud se cítíme dobře s lidmi okolo. Například při nástupu do nového zaměstnání probíhá také forma adaptace. Pokud se již na začátku s ostatními kolegy cítíme dobře, bude adaptace snazší. Pokud se v této skupině dobře necítíme, ostatní se nám straní budeme se těžce adaptovat. Děti v zařízení jsou obvykle informovány o tom, že nastoupí nové dítě. Jsou jim poskytnuty pouze základní informace, jako je věk a pohlaví. O minulosti dítěte a důvodech proč je do zařízení přijato informování nejsou. Pokud bude dítě chtít, může tyto informace sdělit samo. Tyto informace jsou podstatné zejména pro pracovníky. Pracovníkům pomohou pochopit chování dítěte, jeho osobnost a je pro ně jednodušší s dítětem pracovat. Psycholog může být přítomen i v průběhu adaptace. Provádí dítě tímto procesem. Dítě se mu může svěřit s problémy.

Adaptace začíná již první den nástupu do zařízení. Podle odpovědí od zařízení se nedá přesně určit, jak dlouho adaptace trvá. V průměru by se dalo říct, že to je kolem jednoho až dvou měsíců. Dobu adaptace ovlivňuje spousta faktorů. Jedná se o faktory před nástupem dítěte do domova. Stejně tak i faktory, které dítě prožívá v domově. Jedná se o minulost dítěte. Tedy co prožilo v rodině. Dále je to skladba skupiny v domově, osobnost dítěte, i osobnost vychovatelů může být podstatná. Dítě obvykle má dva dny v zařízení, než nastoupí do školy.

Tyto dny jsou využity na seznámení a zvyknutí si na chod domova. Ve většině případů nejsou pořádány seznamovací aktivity a dítě je do kolektivu zařazeno přirozeně. Jedno zařízení uvádí, že seznamovací aktivity pořádají. Zde je na pováženou, zda dítě tuto aktivitu ocení. Pokud je dítě introvertní může mu být nepříjemné, že je pozornost zaměřena na něj. Ovšem některým dětem mohou tyto aktivity pomoci najít si dříve kamarády. Při těchto aktivitách poznají, s kým si mohou rozumět. Zde je opět důležité zjistit jaké je dítě a za by tyto aktivity bylo vhodné zařadit či nikoli. Děti nemají v průběhu adaptace jiné podmínky než děti, co jsou v domově déle. Děti se musejí přizpůsobit chodu zařízení. Některá zařízení uvádí, že mohou být k dítěti shovívavější. Adaptace probíhá obdobně nebo stejně u dětí různého věku. V rozhovoru bylo také řečeno, že mladší děti se adaptují rychleji než ty starší. Je to zřejmé. Malé dítě je více přizpůsobivé. Dalo by se to přirovnat k učení cizím jazykům. Čím dříve se dítě začne učit cizí jazyk tím lépe pro dítě. Stejně tak tomu je v tomto případě. Starší dítě má k lidem i k místům vytvořeny větší citové vazby. Také má větší osobní potřeby. Má pocit, že je dospělý, že zvládne věci vyřešit samo a podobně. Děti starší 13 let mají tendence jednat více samostatně a mají touhy po soukromí. Zařízení se liší v názorech, zda minulost dítěte hraje roly při adaptaci. Polovina zařízení uvádí, že je minulost důležitá a promítá se do adaptace. Druhá polovina minulost nepovažuje za důležitou při adaptaci.

Téma rodiny je v tomto případě velmi citlivé. Pokud rodina funguje tak jak má, dítě se do ústavní výchovy nedostane. Dítě přichází kvůli nějakému závažnému problému. Rodina často o dítě nejeví zájem. Ovšem pokud rodina zájem má, mohou dítě navštívit ihned. Pokud tomu nebrání závažné důvody. Soud může vydat opatření zabraňující styku. Jedná se tak například při týrání dítěte. Zařízení usuzují, že tyto návštěvy nejsou pro dítě velmi prosperující. Dítěti se vybavují vzpomínky na špatné období nebo naopak návštěvy mohou vyvolat chtíč vrátit se co nejrychleji domů. Děti mohou být více negativní a stěžovat tak proces adaptace. Při návštěvách je rozhodující, zda má dítě o návštěvu zájem. Důležitý je názor dítěte. Ten je klíčový a jedná se podle něj ve spoustě okolností. Pokud jsou přijímáni sourozenci, jsou umisťováni do jedné rodinné skupiny. Pokud tomu nebrání kapacitní

důvody nebo jiné závažné důvody. Zde jsou zařízení opět v rozporu. Některá zařízení považují adaptaci sourozenců za snazší. Druhá polovina naopak považuje adaptaci sourozenců za ztěžující. Děti mají u sebe blízkého člověka a nejsou na celý proces sami. Jak jeden z respondentů uvádí, sourozenci mohou držet pospolu a stranit se ostatním. Tím je situace adaptace ztížena. Zároveň jeden ze sourozenců může být více komunikativní a druhému sourozenci pomoci se začlenit do kolektivu.

Krátká zhodnocení pod otázkami, slouží zejména k zodpovězení výzkumné otázky. Tedy jak různá zařízení přistupují k adaptaci. Cílem bylo porovnat několik zařízení a porovnat, jak v různých zařízeních přistupují k dětem a k procesu adaptace. Z těchto zhodnocení je zřejmé, že každé zařízení jedná jinak a má své postupy. Respektive odlišnosti se nachází v názorech, nikoli v procesu jako takovém. Každé zařízení má příjem dítěte a poté adaptační období. Ovšem forma, jak je dítě přijímáno a adaptováno je odlišná. Všechna zařízení mají sestavené své postupy, jak jednat s dítětem a jak postupovat při adaptaci. Tyto postupy mají sepsané ve vnitřních řádech. Je zřejmé, že zařízení se zaměřují zejména na osobnost dítěte a jednají tak aby dítěti bylo vyhověno v jeho zájmech. Každé dítě má jinou osobnost a jiné preference, proto je důležité nejdříve dítě poznat a poté k němu přistupovat podle jeho jedinečnosti. Zařízení mají odlišná stanoviska i co se týká faktorů, které adaptaci ovlivňují. Pro některá zařízení je to minulost dítěte, pro jiné osobnost dítěte a mnoho dalších faktorů. To, že zařízení mají odlišné názory na tyto aspekty a na věci co mohou ovlivnit adaptaci, přisuzuji zejména zkušenostem, které v zařízení respondenti mají. Právě zkušenosti mohou značně ovlivnit, jak respondenti odpověděli. Například pokud v zařízení bylo více sourozenců, kteří se těžce adaptovali, respondenti mohou být touto skutečností ovlivněni. Lze tedy usuzovat, že jednání a postupy, kterými se daná zařízení řídí jsou ovlivněna zkušenostmi. Také mohou být pravidla nastavena již delší dobu a zařízení je udržují i dále. To, jaké má zařízení postupy je ovlivněno skladbou zaměstnanců. Jak odpověděl i jeden z respondentů zásadní roly hraje ředitel zařízení, který ovlivňuje to, jak

bude zařízení jednat. Podle zákona 109/2002 Sb. je ředitel povinen vydat vnitřní řád. Ten ovlivňuje, jak bude probíhat přijímání i adaptace dítěte.

5.2. Zhodnocení hypotéz

H₁ se víceméně potvrdila. I vzhledem ke zkušenostem z praktické výuky, jsem usuzovala, že zařízení budou jednat různě. Pokud jednáme s lidmi je důležité jednat především podle jedinečnosti osoby. Jednáme tak v různých zaměstnáních, nejen v sociální oblasti. Jinak musíme jednat s dětmi, jinak se seniory a jinak s lidmi bez domova. I v případě dětského domova, se do domova dostávají děti, které se od sebe odlišují. To, co jednomu dítěti nebude příjemné druhé dítě nebude registrovat nebo mu to naopak může být příjemné. Proto jsem nepředpokládala, že by každé zařízení jednalo stejně a mělo stejné postupy. Vzhledem k tomu, že správa dětských domovů podléhá stejným zákonům, předpokládala jsem, že základní postupy a nařízení budou stejné a budou se lišit pouze v maličkostech. Myslím to tak, že například dokumentace, kterou zařízení vedou je dána zákonem č. 109/2002 Sb. Musí ji tedy zřizovat všechna zařízení. Pokud, ale mluvíme například o seznamovacích aktivitách, mohou si o nich zařízení rozhodnout podle svého uvážení a zkušenostech.

H₂ mi byla vyvrácena. Myslela jsem si, že psychologická pomoc je zajištěna vždy při přijímání dítěte. Považovala jsem to za zlehčení situace jak pro děti, tak pro zaměstnance. Psycholog pomůže dítěti s procesem adaptace a pomůže mu vyrovnat se jak s minulostí, tak s aktuálním děním. Psychologickou pomoc jsem považovala za běžnou. Poslední dobou pozoruji větší nárůst psychologické pomoci ve společnosti. Lidé o této pomoci více mluví a nebojí se ji využít. Proto byla moje představa zkreslena. Podle odpovědí respondentů jsem zjistila, že psycholog je přítomen jen v některých zařízeních. Jiná zařízení psychologické služby nevyužívají vůbec anebo jen v případech, ve kterých je to nevyhnutelné. Psycholog je přivolán v případě, že má dítě závažný problém.

Závěr

Co prožívají děti v dětském domově si nelze představit, pokud tuto situaci nezažije. Můžeme si pouze přiblížit, jak probíhá život v dětském domově. Ovšem o pocitech a emocích, které dítě prožívá můžeme pouze spekulovat.

Bakalářská práce je sestavena v teoretické a praktické části. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, které popisují, jaké jsou možnosti náhradní péče o děti, které jsou v ohrožení. Dále je popsán proces adaptace dítěte a jeho potřeby.

Výzkumná část nám přibližuje, jak probíhá adaptace v různých domovech. Je zjištěno, že proces adaptace je odlišný podle zařízení. Každé zařízení má vlastní postupy a vlastní názory, podle kterých se řídí. Je zřejmé, že se tyto názory a postupy odlišují. Každé dítě je jiné a potřebuje jiný přístup.

Ve všech povoláních, v kterých přicházíme do přímého kontaktu s lidmi, je důležité si uvědomit, že každý je jiný. Nelze jednat s každým člověkem stejně. Každý má jiné potřeby, jinou minulost, která ho ovlivňuje. Každý jsme vybaveni určitými možnostmi a schopnostmi. Nelze tedy očekávat, že každý bude reagovat stejně. To samé platí i o dětech. Nelze očekávat stejné chování u všech dětí, které se do dětského domova dostanou. Některé děti tento proces ovlivní pouze minimálně, některé děti zasáhne velmi. Toto je nejdůležitější myšlenka, kterou považuji za podstatné si uvědomit.

Výzkumné otázky byly zodpovězeny. Práce přiblížila proces adaptace nově příchozích dětí do domova a bylo zjištěno jak různé domovy k adaptaci a dětem přistupují. Tato práce je přínosná zejména pro přiblížení náhradní péče veřejnosti a přiblížení chodu dětského domova.

Seznam použité literatury

Dětské domovy. Online. Národní pedagogický institut České republiky. Dostupné z: <https://poradenstvi.npi.cz/detske-domovy>. [cit. 2024-08-04].

FLORIÁNOVÁ, Alexandra. Úmluva o právech dítěte v souvislostech. Online. Šance dětem. 2023. ISSN 1805-8876. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/umluva-o-pravech-ditete-v-souvislostech>. [cit. 2024-07-23].

GABRIEL, Zbyněk a NOVÁK, Tomáš. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-485-4.

KALINA, Kamil. Základy klinické adiktologie. Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1411-0.

KOCIÁNOVÁ, Renata. Personální činnosti a metody personální práce. Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2497-3.

Kolektiv autorů 8000 důvodů. Co prožívá dítě, které je odebráno z rodiny? Online. 8000 důvodů. 2022. Dostupné z: <https://www.8000duvodu.cz/blog/co-proziva-dite-ktere-je-odebrano-z-rodiny>. [cit. 2024-08-04].

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 2. aktualizované vydání. Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. Státní orgány sociálně-právní ochrany dětí. Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.

MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. 2. aktualizované vydání. Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 8085850761.

MATYŠKOVÁ, Linda. Nezprostředkovaná pěstounská péče. Online. Šance dětem. 2023. ISSN 1805-8876. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/nezprostredkovana-pestounska-pece>. [cit. 2024-08-04].

MATYŠKOVÁ, Linda. Zprostředkovaná pěstounská péče. Online. Šance dětem. 2024. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/zprostredkovana-pestounska-pece>. [cit. 2024-08-04].

MILES, Glenn a STEPHENSON, Paul. Children in Residential Care and Alternatives. Online. TEARFUND, 2001. Dostupné z: <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/Children%20in%20Residential%20Care%20and%20Alternatives.pdf>. [cit. 2024-08-04].

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2023. Online. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2024. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>. [cit. 2024-08-04].

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ [MPSV]. Formy náhradní rodinné péče. Online. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023, Poslední aktualizace: 1. 2. 2023. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>. [cit. 2024-08-04].

MYSLIVEČKOVÁ, Petra. Proč je psychologická pomoc pro děti v náhradní péči tak důležitá.... Online. 8000důvodů. 2022. Dostupné z: 8000 důvodů, <https://www.8000dvodu.cz/blog/proc-je-psychologicka-pomoc-pro-deti-v-nahradni-peci-tak-dulezita>. [cit. 2024-08-04].

OREL, Miroslav. Psychopatologie – nauka o nemocech duše. 2.aktualizované vydání. Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5516-8.

PRESSLEROVÁ, Pavla. Situace před odebráním dítěte. Online. Šance Dětem. 2023. ISSN 1805-8876. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/situace-pred-odebranim-ditete>. [cit. 2024-08-04].

PRESSLEROVÁ¹, Pavla. Odebrání dítěte. Online. Šance Dětem. 2023. ISSN 1805-8876. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/odebrani-ditete>. [cit. 2024-08-04].

PTÁČEK, Radek; KUŽELOVÁ, Hana a ČELEDOVÁ, Libuše. VÝVOJ DĚTÍ V NÁHRADNÍCH FORMÁCH PÉČE. Online. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/nahradni_pece.pdf. [cit. 2024-08-04].

SEDLÁŘOVÁ, Petra. Základní ošetrovatelská péče v pediatrii. Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1613-8.

Syndrom vyhoření. Online. Zdravotnické zařízení Ministerstva vnitra. Dostupné z: <https://www.zzmv.cz/syndrom-vyhoreni>. [cit. 2024-08-04].

Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí. Online. In: . Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2023, s. 66-77. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/975025/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2022+%281%29.pdf/fe85ae9f-3515-0381-8aa2-9babb1c62679. [cit. 2024-08-04].

ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. O úřadu. Online. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/web/cz/o-uradu>. [cit. 2024-08-04].

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: Dětství a dospívání. 2.aktualizované vydání. Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VENGLÁŘOVÁ, Martina. Supervize v ošetrovatelské praxi. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4082-9.

ZDENĚK, Matějček. Co děti nejvíce potřebují. Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-504-2.

SUROVÍKOVÁ, Kateřina. Vnitřní řád: Dětský domov a Školní jídelna Čeladná. Online. 2019.

ZARÍZENÍ PRO DĚTI VYŽADUJÍCÍ OKAMŽITOU POMOC. Online. 2019. ISBN 978-80-7631-006-3. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Ustavni_vychova/2019_0110_Zprava_DET_zarizeni_pr_o_deti_A4_CS_04_web.pdf. [cit. 2024-08-04].

Zákony

Sdělení č. 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník